Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Možnosti studia studentů s tělesným postižením na vysokých školách v České republice

Romana Fricová

Diplomová práce
2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: **2016/2017**

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	**Bc. Romana Fricová**
Osobní číslo:	**H16399**
Studijní program:	**N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor:	**Resocializační pedagogika**
Název tématu:	**Možnosti studia studentů s tělesným postižením na vysokých školách v České republice**
Zadávající katedra:	**Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování:

Magisterská práce zmapuje možnosti studia studentů s tělesným postižením na vysokých školách v České republice. Bude rozdělena na teoretickou a praktickou část.
V teoretické části bude vymezena základní terminologie týkající se dané problematiky. Dále se autorka práce tematicky zaměří na terminologii a funkční dopad tělesného postižení v kontextu vysokoškolského studia studentů s konkrétní diagnózou - dětskou mozkovou obrnou (DMO). Budou zmapovány podmínky studia na vysokých školách v rámci metodických materiálů konkrétních vysokých škol a budou popsána konkrétní servisní opatření pro studenty s tělesným postižením (s dg. DMO).
Praktická část bude řešena kvalitativní metodou prostřednictvím hloubkovými rozhovorů s konkrétními studenty s tělesným postižením (s dg. DMO), kteří studují na vysokých školách v České republice. Zaměří se na jejich osobní zkušenosti v rámci studia.
Metodologicky bude využita také analýza dokumentů. Práce bude doplněna o případové studie.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **PaedDr. Zdenka Šándorová, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2018**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 94

L.S.

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

KOVÁŘOVÁ, Renata, Kateřina VITÁSKOVÁ a Igor HAMPL. Poradenský systém pro osoby se speciálními potřebami v České republice. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7464-792-5.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

The Transition of Physically Handicapped Graduates to the Labour Market: sborník z konference, 12. června 2015, Metropolitní univerzita Praha, o.p.s. Praha: Powerprint, 2015. ISBN 978-80-87956-15-1.

SEIDLER, Peter, Vladimíra BELIKOVÁ a Alena DUFEKOVÁ. [In]akosti v terciárnom vzdelávaní. Nitra: Pedagogická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013. ISBN 978-80-558-0477-4.

Můj spolužák– se specifickými potřebami. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-479-3.

DLOUHÁ, Jana, RŮŽIČKOVÁ, Kamila a Tereza SKÁKALOVÁ (eds.). "Seznamte se, prosím": metodický průvodce k organizaci podpory studentů se specifickými potřebami. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-381-9.

Národní plán vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2010-2014: schválený usnesením vlády České republiky ze dne 29. března 2010 č. 253. Praha: Úřad vlády České republiky, sekretariát Vládního výboru pro zdravotně postižené občany, 2010. ISBN 978-80-7440-024-7.

Národní plán vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2015-2020: schválený usnesením vlády České republiky ze dne ze dne 25. května 2015 č. 385. Praha: Úřad vlády České republiky, sekretariát Vládního výboru pro zdravotně postižené občany, 2015. ISBN 978-80-7440-130-5.

Strategie sociálního začleňování 2014-2020. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014. ISBN 978-80-7421-080-8.

ŽOVINEC, Erik. Kompendium zo školského špeciálnopedagogického poradenstva.vyd. 1. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2013. 157 s. ISBN 978-80-558-0468-2.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci na téma: „Možnosti studia studentů s tělesným postižením na vysokých školách v České republice“ vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.
Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako Školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.
Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona 111/1998 sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnici Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 12.6. 2019

Fricová

.....

Romana Fricová

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí diplomové práce PaeDr. Zdence Šándorové, Ph.D. za její trpělivost při konzultacích, odbornou pomoc a cenné rady, které mi pomohly při zpracování diplomové práce.

Dále bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří se účastnili výzkumného šetření. Za jejich ochotu a věnovaný čas při rozhovorech.

Děkuji Centru Alma za podporu během celého studia, včetně technické podpory při psaní diplomové práce.

Zároveň bych chtěla poděkovat své rodině za podporu a za to, že mi umožnila studovat na vysoké škole. Jmenovitě děkuji svému manželovi za podporu a důvěru.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá možnostmi studia studentů s tělesným postižením na vysokých školách v České republice se zaměřením na Univerzitu Pardubice. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je členěna do 5 kapitol. První kapitola se věnuje historickým souvislostem a současným možnostem studia studentů se SVP, včetně legislativního ukotvení. Následující kapitola definuje zdravotní postižení, největší pozornost je věnována tělesnému postižení, konkrétně DMO. Třetí kapitola je zaměřená na inkluzivní vzdělávání v České republice i v zahraničí. Další kapitola se autorka zabývá metodickými materiály a servisními opatřeními pro studenty se SVP, kde jsou jednotlivé kompenzace podrobně popsány. Poslední kapitolou a přechodem do praktické části je Meta analýza dostupných výzkumů vztahujících se k tématu.

Empirická část diplomové práce je zpracována kvalitativní metodologií. Pro primární metodu sběru dat bylo využito hloubkových polo strukturovaných rozhovorů. Výsledky praktické části jsou uvedeny ve shrnutí výsledků výzkumné části, ze které vyplývají doporučení pro praxi.

KLÍČOVÁ SLOVA

zdravotní postižení, inkluze, podpora a studium studentů se SVP

TITLE

Options of studying for physically disabled students at colleges in the Czech Republic

ANNOTATION

The thesis deals with the possibilities of studying students with physical disabilities at universities in the Czech Republic with a focus on the University of Pardubice. The thesis is divided into theoretical and practical part. The theoretical part is divided into 5 chapters. The first chapter deals with the historical context and the current possibilities of studying students with Special Educational Needs, including the legislative classification. The following chapter defines disability, with the closer attention to physical disability, specifically Cerebral palsy. The third chapter focuses on inclusive education in the Czech Republic and abroad. The next chapter concerns methodological materials and service measures for students with SEN where individual compensation is described in detail. The last chapter and the transition to the practical part is a meta-analysis of available research related to the topic.

The empirical part of the thesis is processed by qualitative methodology. For the primary data collection method were used in-depth semi-structured interviews. The results of the practical part are described in summary, which gives further recommendations for practice.

KEYWORDS

disability, inclusion, support and study of students with SEN

OBSAH

Seznam tabulek 10
Seznam zkratek 11
ÚVOD 12
1 Historické souvislosti a současné možnosti studia studentů se specifickými vzdělávacími potřebami na vysokých školách v České republice 13
1.1 Současné možnosti studia studentů se SVP na Univerzitě Pardubice 14
1.2 Asociace poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách 15
1.2.1 Činnost asociace 16
1.2.2 Členství 17
1.2.3 Pracovní jednání Asociace 17
2 Zdravotní postižení 18
2.1 Základní pojmosloví zdravotního postižení 18
2.2 Klasifikace zdravotního postižení: 20
2.3 Dětská mozková obrna 22
2.3.1 Možnosti léčby 24
3 Inkluzivní vzdělávání 26
3.1 Inkluze v zahraničí 26
3.2 Inkluze v terciálním vzdělávání 29
3.3 Inkluzivní prostředí na Univerzitě Pardubice 30
3.4 Kritika inkluze 32
4 Metodika MŠMT 34
4.1 Servisní opatření 36
5 Metaanalýza 39
ZÁVĚR 67
POUŽITÁ LITERATURA 69
PŘÍLOHY 73

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Typ zdravotního postižení podle věku a pohlaví 19

Tabulka 2 Srovnání dat za školní rok 2012/2013 29

Tabulka 3 Přednosti kvalitativního výzkumu 48

Tabulka 4 Výzkumné kódy a kategorie – zaměstnanci 56

Tabulka 5 Výzkumné kódy a kategorie – studenti 63

SEZNAM ZKRATEK

AP3SP	Asociace poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách
APUPA	Akademická poradna Univerzity Pardubice
CSN	Centrální nervový systém
DMO	Dětská mozková obrna
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
RSH	Referát služeb handicapovaným
SVP	Speciální vzdělávací potřeby
UPa	Univerzita Pardubice
VVŠ	Veřejné vysoké školy

ÚVOD

Vysoce prezentovaným tématem dnešní doby v oblasti vzdělávání je téma inkluze. Inkluze proniká i do vysokoškolského prostředí. Na Univerzitě Pardubice se inkluzivní prostředí vytváří již od roku 2012, kdy vznikl projekt „Univerzita Pardubice a kampus bez bariér“. Tento projekt byl realizován v letech 2012–2015. Díky tomuto projektu bylo umožněno studentům se specifickými vzdělávacími potřebami – tedy s různými typy handicapu studovat na Univerzitě Pardubice. Od té doby uplynuly již 4 roky, ve kterých je možné nejen kvalitativně, ale i kvantitativní zaznamenat významnou akceleraci v počtu studentů se specifickými vzdělávacími potřebami – viz příloha č. 2. Z toho vyplývá, že tomuto tématu je třeba věnovat velkou pozornost a soustavně v ní dále pokračovat.

Toto problematika je nosná i jako téma diplomové práce. Z toho důvodu se rozhodla autorka ji zpracovat. Samotný název práce *Možnosti studia studentů s tělesným postižením na vysokých školách v České republice* pracuje se širokým pojetím. Po prostudování dostupných materiálů k tématu bylo zvoleno strategické zaměření na hloubkovou analýzu jedné vysoké škol, a to konkrétně Univerzitu Pardubice. Volba tématu byla podmíněna i osobními zkušenostmi autorky.

Práce je napsána v klasickém pojetí s rozdělením na část teoretickou a praktickou – s využitím kvalitativní výzkumné metody. Teoretické kapitoly jsou zaměřeny na legislativní rámec studia studentů s SVP, inkluzivní vzdělávání, a vymezení zdravotní postižení. Designem kvalitativního výzkumu jsou hloubkové polostrukturované rozhovory. Pro přechod z teoretické do praktické části byla zpracována metaanalýza obdobně tematicky zaměřených výzkumných šetření.

Praktická část je konkrétně zaměřena na problematiku možnosti studia studentu s dětskou mozkovou obrnou (DMO) na Univerzitě Pardubice. Přidanou hodnotou diplomové práce je to, že autorka se sama celoživotně potýká s tímto postižením a má s danou problematikou vlastní zkušenost. Cílem práce je v teoretické části je seznámit čtenáře s problematikou zdravotní postižení. V části praktické je hlavním cílem zmapovat současné možnosti studia studentů s SVP na Univerzitě Pardubice. Práce je realizována i za účelem využití zjištěných informaci pro praxi.

TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část je členěna do 5 hlavních kapitol, které vymezují základní pojmy vztahující se ke zvolenému tématu. Pozornost je věnována především zdravotnímu postižení, inkluzi, legislativnímu ukotvení studia studentů se specifickými vzdělávacími potřebami. Kapitola věnovaná zdravotnímu postižení se dále specializuje na problematiku DMO. V závěru teoretické části je uvedena metaanalýza výzkumu k danému tématu.

1 Historické souvislosti a současné možnosti studia studentů se specifickými vzdělávacími potřebami na vysokých školách v České republice

Dnešní postmoderní společnost je označována jako společnost vědění, kde vzdělání zaujímá jednu z nejvýznamnějších pozic hodnotového žebříčku. Podle Šámalové (2016) je vzdělání prostředkem k socializaci člověka, jelikož předurčuje jeho společenský statut, životní úroveň a dosažitelnost většiny oblastí společenského života. Právo na vzdělání je ukotveno nadnárodním dokumentu, čímž je *Listina základních práv Evropské unie*, která se České republiky jakožto člena Evropské unie týká. Je povinna ji dodržovat a ctít. Na úrovni státu přístup ke vzdělání garantuje *Listina základních práv a svobod České republiky.*

Česká republika se také zavázala plnit závazky plynoucí z *Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením*, která uznává právo na vzdělání těchto osob a deklaruje, že „zajistí začleňující vzdělávací systém na všech úrovních, a to na základě rovného antidiskriminačního přístupu (Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, čl. 24).

Do roku 1989 byl přístup ke vzdělávání osob se zdravotním postižením odlišný, než jak ho známe dnes. Vzdělávací systém v primárním a sekundárním stupni byl plně soustředěn do speciálních škol orientovaných na jeden dílčí typ postižení. V oblasti terciálního vzdělávání chyběly podpůrné prostředky, proto vystudovat vysokou školu bylo pro osoby se zdravotním postižením téměř nemožné. Na začátku devadesátých let minulého staletí nastala změna v podobě podpory integrativního/inkluzivního vzdělávání. Žáci a studenti se zdravotním postižením, kteří byli dosud vzdělávání ve speciálních školách, postupně dostali možnost účastnit se vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu, což potvrzuje Krhutová, (2011).

V návaznosti na inkluzivní snahu státu vzdělávat děti, žáky a studenty, v obou běžných vzdělávacích proudech, přirozeně stoupají počty studentů se zdravotním postižením, kteří mají zájem na tom zapojit se do terciálního stupně vzdělávání. Hájková (2007) zastává

například konkrétní názor, že studenti s postižením by měli mít možnost využít všech svých předpokladů ke studiu oboru, který si sami vyberou a ve smyslu právně ukotvených norem by v žádném případě neměli být předem vylučováni z přijímacího řízení na vysokou školu.

Zákon o vysokých školách v § 21 nařizuje všem vysokým školám „*d) poskytovat uchazečům o studium, studentům a dalším osobám informační a poradenské služby související se studiem a s možností uplatnění absolventů studijních programů v praxi,*

e) činit všechna dostupná opatření pro vyrovnání příležitostí studovat na vysoké škole, …“ (Zákon o vysokých školách v, platném znění). K témuž se kloní Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2010-2014, jehož cílem je v co největší možné míře podporovat princip inkluzivního vzdělávání. Na základě tohoto dokumentu je vysokým školám doporučováno zkvalitňovat služby a podpůrná opatření v legislativní, personální, pedagogické, ekonomické a technické oblasti, protože právě komplexnost podpory je podmínkou inkluzivního vzdělávání. (Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením, 2010).

1.1 Současné možnosti studia studentů se SVP na Univerzitě Pardubice

Univerzita Pardubice vytváří svým studentům kvalitní zázemí a optimální podmínky pro studium. Vyrovnání studijních podmínek realizuje specializované pracoviště Centrum Alma, dříve nazvaný Referát služeb hendikepovaným (RSH). Centrum Alma nabízí konkrétní technickou podporu, diagnostiku a další servisní opatření a služby dle Směrnice č. 3/2013 Podpora uchazečům a studentům se SP na Univerzitě Pardubice a Směrnice č. 7/2014 Metodický pokyn k podpoře a vyrovnávání podmínek při přijímacím řízení a studiu uchazečů/studentů se speciálními vzdělávacími potřebami na Univerzitě Pardubice.

Obsah Směrnice č. 3/2013 stanoví a upravuje podmínky pro studium studentů a uchazečů o studium s SVP a organizační zajištění veškerých potřebných náležitostí uvedených v tomto dokumentu. Nedílnou součástí je definování vhodného a přednostního ubytování na kolejích UPa.

Cílem Směrnice č. 7/2014 je definovat vyrovnání podmínek nejen při studiu, ale také v rámci přijímacího řízení na UPa. Obsah Směrnice vychází z ustanovení vysokoškolského zákona a Dlouhodobého záměru vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti Univerzity Pardubice. Tato metodika je určena nejen zaměstnancům Univerzity, ale zejména studentům s SVP

Metodický pokyn podrobně upravuje zejména:

- základní principy zpřístupnění studia studentům se SVP
- institucionální zajištění
- evidenci dokumentace o uchazečích a studentech se SVP
- průběh přijímacího řízení, zápis ke studiu, podporu studentů se SVP během studia včetně osobního studijního plánu
- výčet služeb pro studenty se SVP
- ověřování studijních výsledků
- ubytování včetně stravování studentů se SVP

Oba dokumenty deklarují otevřenost Univerzity Pardubice vůči studiu osob se zdravotním postižením a specifickými potřebami.

V současné době je připravována novelizace obou vnitřních dokumentů.

1.2 Asociace poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách

Univerzita Pardubice v rámci zkvalitnění podpory služeb studentům se speciálními vzdělávacími potřebami vyvíjí množství aktivit, které napomáhají budovat inkluzivní přátelské prostředí. Jedním z mnoha důležitých kroků Univerzity Pardubice je členství v AP3SP. Jejím právoplatným členem se stala v roce 2014.

Asociace poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách vznikla v roce 2013 jako zájmové sdružení právnických osob na podporu českým vysokým školám při zpřístupňování terciálního vzdělávání studentům se specifickými potřebami.

Cílem asociace je

1. napomáhat rozvoji a zvyšování kvality profesionálních služeb poskytovaných v souladu s platnou legislativou pro studenty se specifickými potřebami na vysokých školách a ostatní akademické pracovníky se specifickými potřebami (dále jen „cílová skupina“). Asociace tak činí v souladu s dokumenty vydávanými Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, kterými se stanovuje postup, jakým MŠMT zabezpečuje transfery finančních prostředků státního rozpočtu ve prospěch veřejných vysokých škol jakožto poskytovatelů služeb v rámci cílové skupiny.

2. dbát na dodržování standardů kvality poskytovaných služeb cílové skupině a podporovat koncept rovného přístupu ke vzdělávání. (AP3SP, 2013)

1.2.1 Činnost asociace

Mezi hlavní činnosti asociace patří kontrolovat, zda právnické osoby, tedy univerzitní střediska poskytují své služby cílové skupině v souladu s platnou legislativní normou a obecně platnými standardy. V opačném případě asociace musí navrhovat a zároveň prosazovat taková opatření, jejichž prostřednictvím dojde k nápravě.

Dalším úkolem je *„vyvíjet výzkumnou, vzdělávací, informační, dokumentační, publikační, poradenskou a expertní činnost související s poskytováním služeb cílové skupině, zejména pak sledovat v národním i mezinárodním kontextu vývoj poznatků a zkušeností na poli poskytování služeb cílové skupině, a to jak v oblasti pedagogické či speciálně pedagogické, tak i psychologické, lingvistické, právnické, informatické, technologické aj…šířit tyto poznatky a zkušenosti a v návaznosti na ně navrhovat aktualizace a specifikace metodických dokumentů definujících příslušné standardy, příp. se vyjadřovat k aktualizacím iniciovaným jinými subjekty“.* (AP3SP, 2013, s. 1)

Dále prosazuje společné zájmy, potřeby a názory vyplývající z profesních zásad dílčích oborů.

V neposlední řadě asociace hájí a zastupuje společné zájmy a potřeby vůči akademickým obcím vysokých škol, vůči veřejnosti, orgánům státní a veřejné správy a samosprávy a vůči nestátním neziskovým organizacím.

V rámci své činnosti Asociace pravidelně kooperuje s individuálními i institucionálními experty a expertními skupinami, kteří se zabývají předmětem činnosti asociace.
„Asociace navazuje s výše uvedenými experty smluvní spolupráci dvojího druhu:
a. stálý expertní poradce *spolupracuje s Asociací za účelem řešení věcně vymezených dlouhodobých úkolů, trvalého profesionálního rozvoje institucionálních i individuálních členů Asociace a zvyšování profesionality poskytovaných služeb,*
b. kauzální expertní poradce *spolupracuje s Asociací na řešení věcně i časově vy-mezených krátkodobých úkolů, které Asociace vytyčí, aby mohl učinit kompetentní rozhodnutí v určité oblasti“. “.* (AP3SP, 2013, s. 5.)

1.2.2 Členství

Členem Asociace mohou být právnické osoby, které se ztotožňují s činností asociace a naplňují její cíle.

Za řádného člena asociace lze považovat takovou právnickou osobu, která poskytuje služby nejméně 10 studentům se specifickými potřebami minimálně 1 akademický rok.
Přidružený člen asociace poskytuje služby méně než 10 studentům v cílové skupině nebo méně než 1 akademický rok. (AP3SP, 2013, s. 2)

Nejvyšším orgánem asociace je valná hromada, kterou tvoří všichni členové asociace.
Valná hromada volí Radu asociace, která je jejím statutárním orgánem.

1.2.3 Pracovní jednání Asociace

Asociace svou činnost uskutečňuje prostřednictvím pracovních jednání. *„Jednání pracovní skupiny slouží k projednání dílčích profesních otázek, jež se mohou týkat jen některých členů Asociace; jmenuje ji rada nebo valná hromada Asociace (dále jen zřizovatel); svolává je člen Asociace, který zodpovídá za činnost příslušné pracovní skupiny (dále jen koordinátor), jednání jsou přístupna přizvaným členům pracovní skupiny, jejich hostům a přizvaným expertům. Pracovní jednání se svolávají vždy pro dosažení jasně formulovaného konkrétního cíle a mohou být jednorázová i dlouhodobá. V okamžiku svolání pracovního jednání musí být určen tento cíl a předpokládaná doba, v níž má být cíle dosaženo“*. (AP3SP, 2013, s. 2-3).

2 Zdravotní postižení

Zdraví je pro život člověka tím nejdůležitějším atributem. V průběhu lidského života se pohled na zdraví mění a nabývá na své důležitosti během životní cesty každého z nás. Obecně je za zdraví považován stav, kdy nejsme nemocní. V knize Výchova ke zdraví je nemoc definována jako porucha zdraví. (Machová, Kubátová, 2015)

„Lidské (tj. osobní) zdraví je obecně definováno jako soulad biopsychosociálních faktorů a rovnovážný stav tělesné, duševní, spirituální i společenské pohody člověka.“ (Michalík, s. 183)

2.1 Základní pojmosloví zdravotního postižení

V momentě, kdy dojde k odchýlení od rovnovážného stavu člověka, můžeme hovořit o poruše. Důsledkem například funkční poruchy, kterou nelze nijak odstranit, je zdravotní postižení.

Odborníci zabývající se touto problematikou pohlížejí na zdravotní postižení z různých úhlů. Z pedagogického hlediska s pojmem postižení pracuje Pipeková. Speciálně-pedagogickou péči navrhuje lidem, kteří se potýkají s omezením v sociálním chování, komunikaci a psychomotorických schopnostech. (Pipeková, 2010)

V literatuře se setkáváme s pojmem postižení, ale postupně je nahrazován novějším, mezinárodně uznávaným termínem handicap. V doslovném překladu mluvíme o tzv. ruce v klobouku. Tento výraz pochází z Anglie a byl převzat z dostihového prostředí. Pro zajištění stejných podmínek pro všechny koně, dostávaly trénovanější koně větší zátěž v podobě delšího odstupu. V pozdější době označoval tento termín znevýhodnění osob proti zdravým jedincům.

Pojem handicap byl převzat do českého jazyka a můžeme se s ním setkat v podobě hendikep.

Pedagogický slovník definuje postižení následovně: *„Jedinec postižený nějakým druhem trvalého tělesného, duševního, smyslového nebo řečového poškození, které mu bez speciální pomoci víceméně znemožňuje splňovat požadavky běžného vzdělávacího procesu a provozu.“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 209–210)

Mezinárodní klasifikace pracuje s pojmem postižení na úrovni dvou modelů:

- Lékařský model

  Podle tohoto modelu je postižení způsobeno nemocí nebo jinými zdravotními problémy, kde je potřebná lékařská intervence. Lékařská péče je stěžejním tématem.

- Sociální model

  Tento model nevnímá postižení jako charakteristický rys člověka, ale jako souhrn podmínek, které jsou vytvářeny prostředím.

Novosad také pracuje s medicínským a sociálním modelem. Koncepci modelů rozšířil o model osobní tragédie, který zdůrazňuje emocionální rovinu jedince. Zdravotní postižení je vnímáno jako tíživá životní situace, ve které je jedinec vnímaný jako středobod péče bez možnosti seberealizace. I když sám Novosad popisuje tento model, vnímá zdravotní postižení jako životní výzvu, kterou je nucen překonávat. (Novosad, 2011)

První sčítání osob se zdravotním postižením realizoval Český statistický úřad v roce 2007, do té doby nebyly známy přesné počty těchto osob. Zmiňovaný výzkum ukázal, že přibližně 10 % obyvatel České republiky se potýká s nějakým zdravotním znevýhodněním či postižením. Druhé a současně poslední měření proběhlo v roce 2013. Výsledky šetření se příliš nezměnily.

Tabulka 1 Typ zdravotního postižení podle věku a pohlaví

Věková skupina	Typ zdravotního postižení								Celkem zdravotně postižených osob	Průměrná četnost postižení na 1 osobu
	tělesné	zrakové	sluchové	mentální	duševní	vnitřní *	jiné	Celkem		
Muži										
0 - 14	13 143	4 472	2 943	10 830	8 798	20 842	2 596	**63 624**	41 598	1,5
15 - 29	17 481	2 270	1 458	11 006	7 747	16 106	364	**56 432**	37 473	1,5
30 - 44	19 198	3 799	2 347	13 400	11 144	24 368	1 069	**75 324**	55 504	1,4
45 - 59	46 284	8 856	4 160	8 069	14 213	63 941	5 310	**150 833**	103 979	1,5
60 - 74	78 142	9 364	10 467	6 610	14 777	134 608	6 154	**260 122**	175 793	1,5
75 +	46 807	12 596	16 471	5 908	8 760	77 739	4 970	**173 251**	98 414	1,8
Celkem	**221 055**	**41 357**	**37 846**	**55 823**	**65 438**	**337 605**	**20 463**	**779 586**	**512 761**	**1,5**
Ženy										
0 - 14	6 934	2 242	868	4 853	1 740	10 923	1 705	**29 266**	22 710	1,3
15 - 29	12 018	2 231	1 079	8 388	4 844	12 415	675	**41 649**	27 670	1,5
30 - 44	19 246	4 094	3 335	8 816	10 098	25 917	975	**72 482**	54 443	1,3
45 - 59	43 231	5 995	3 926	7 591	16 305	63 025	6 278	**146 352**	102 912	1,4
60 - 74	79 481	10 432	6 747	7 308	16 820	113 509	7 929	**242 226**	157 418	1,5
75 +	118 202	35 844	32 674	11 795	30 272	153 599	16 302	**398 688**	199 760	2,0
Celkem	**279 112**	**60 838**	**48 630**	**48 751**	**80 079**	**379 388**	**33 864**	**930 663**	**564 912**	**1,6**
Celkem										
0 - 14	20 077	6 715	3 811	15 683	10 538	31 764	4 302	**92 890**	64 307	1,4
15 - 29	29 499	4 501	2 537	19 394	12 590	28 521	1 039	**98 081**	65 143	1,5
30 - 44	38 444	7 892	5 682	22 216	21 242	50 285	2 044	**147 805**	109 947	1,3
45 - 59	89 516	14 851	8 086	15 660	30 518	126 966	11 588	**297 185**	206 891	1,4
60 - 74	157 622	19 796	17 215	13 919	31 596	248 118	14 082	**502 348**	333 211	1,5
75 +	165 009	48 440	49 144	17 703	39 032	231 339	21 272	**571 940**	298 174	1,9
Celkem	**500 167**	**102 195**	**86 476**	**104 574**	**145 517**	**716 993**	**54 327**	**1 710 249**	**1 077 673**	**1,6**

* V daném počtu je zahrnuto pouze jedno postižení vnitřních orgánů.

Zdroj: https://www.czso.cz/csu/czso/vyberove-setreni-zdravotne-postizenych-osob-2013-qacmwuvwsb

2.2 Klasifikace zdravotního postižení:

V oblasti legislativy České republiky je za osobu se zdravotním postižením definuje Zákon 465/2004Sb. Zákon o zaměstnanosti jako fyzickou osobu uznanou:

a) *invalidními ve třetím stupni[32a]) (dále jen „osoba s těžším zdravotním postižením“),*

b) *invalidními v prvním nebo druhém stupni[88]), nebo*

c) *zdravotně znevýhodněnými (dále jen „osoba zdravotně znevýhodněná“).*

Tento zákon rozlišuje mezi pojmy osoba se zdravotním postižením a osoba se zdravotním znevýhodněním. Na osobu se zdravotním znevýhodněním je nahlíženo jako na jedince, kde je jeho schopnost vykonávat zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost výrazně omezena. Tato situace je zapříčiněna dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem, trvající déle než jeden kalendářní rok.

V odborné literatuře se nesetkáváme s jednotnou klasifikací zdravotního postižení. Každý autor člení postižení podle různých kritérií. Mnozí z nich nepracují pouze s jedním vymezením.

Michalík rozlišuje mezi vrozeným a získaným postižením. Vrozené postižení definuje jako funkční omezení nebo orgánovou vadu. Získané postižení, jak již název napovídá, je důsledkem náhlé změny zdravotního stavu. Autor poukazuje na skutečnost, že není možné posuzovat dopad zdravotního postižení na život jedince dle uvedené klasifikace.

Tentýž autor uvádí další rozdělení, které je v odborné literatuře uváděno nejčastěji. Jedná se o kategorizaci podle převládajícího zdravotního postižení:

- Mentální postižení

  Mentální postižení ovlivňuje nejen psychické schopnosti jedince, ale působí na celou jeho osobnost ve všech oblastech života.

  Mentální postižení autor dělí na 2 pojmy, které vymezuje podle období vzniku. Mentální retardaci definuje jako vrozený mentální deficit, který vzniká před narozením dítěte nebo do jednoho roku jeho života. Druhým pojmem je demence, která se vyznačuje snížením v průběhu života získaných rozumových schopností.
- Zrakové postižení

  Do této kategorie neřadíme taková onemocnění, která se dají běžně kompenzovat brýlemi či kontaktními čočkami. Za osobu se zrakovým postižením můžeme označit

jedince, který je vlivem tohoto postižení omezen v každodenních činnostech a jeho vada není regulovatelná běžnými prostředky.

- Sluchové postižení

  Lidé se sluchovým postižením netvoří homogenní skupinu. Do této kategorie řadíme nedoslýchavé a neslyšící. Tyto 2 kategorie je zapotřebí striktně rozlišovat. O lidech neslyšících mluvíme tehdy, došlo-li k ohluchnutí před rozvojem řečových dovedností.

- Řečové postižení

  Řečové postižení, neboli narušení komunikační schopnosti se týká vad a poruch řeči. V tomto případě nemluvíme pouze o mluvené řeči, ale také o její grafické formě, nonverbálních prostředcích a mimokomunikačních kanálech.

- Kombinovaná postižení

  Mluvíme-li o kombinovaném postižení, máme na mysli spojení dvou a více vad nebo poruch.

- Tělesné postižení

  Tělesné postižení je charakterizováno vývojovou nebo funkční vadou, která má za následek omezení nebo úplnou ztrátou pohybových schopnosti. Absence pohybu je doprovázena dysfunkcí motorické koordinace. (Michalík, 2011)

Pro účely této práce se budeme dále zabývat problematikou naposled zmíněného tělesného postižení. Novosad toto postižení rozděluje následovně:

- Chronické postižení

Toto postižení autor charakterizuje jako omezení tělesných funkci, kdy je zapotřebí dodržovat zásady přesně stanovené životosprávy.

- Lokomoční (pohybové postižení)

Pohybové postižení podle Novosada představuje stav, kdy došlo k poškození nosného a hybného aparátu. Ve shodě s Michalíkem uvádí narušení motorických funkcí. „*Takováto poškození či dysfunkce jsou obvykle patrné na první pohled a mají charakter trvalého snížení funkční výkonosti i ztráty schopnosti v některé nebo více oblastech lokomoce.“* (Novosad, s. 87, 2011)

Tělesné postižení

Tělesné postižení představuje omezení samostatnosti jedince, které je vázáno na rozsah postižení pohybového aparátu, konkrétně horních a dolních končetin. (Vágnerová, 2014)

Mimo jiné je tělesné postižení charakterizováno odlišnými pohybovými vzorci a koordinací těla, která se výrazně liší od normy. Michalík poukazuje na skutečnost, že lidé s tělesným postižením vlivem svého handicapu bývají podceňováni a dehonestováni. (Michalík, 2011)

Druhy tělesných postižení

Do skupiny tělesných postižení zahrnujeme deformace, malformace, amputace, obrny centrálního nervového systému (CSN) a periferní obrny.

1) Deformace

   „Deformace zahrnují velkou skupinu vrozených nebo získaných vad, které se vyznačují nesprávným tvarem některé části těla. K vrozeným deformacím patří vývojové deformity lebky, kloubů, svalů a končetin.“ (Monatová, 1995, s. 62)
   Pedagogika speciální

   Do této skupiny řadíme vrozené vykloubení kyčlí, nesprávné držení těla, progresivní svalové dystrofie.

2) Malformace a amputace

   V případě malformace hovoříme o nedostatečném vyvinutí různých částí těla. Nejčastěji se tento problém týká končetin. Jedná o vrozené vývojové vady.

   Amputace je nejčastěji důsledkem úrazu, kdy dojde k odloučení části končetiny od těla.

3) Obrny centrálního nervového systému a obrny periferní

   Obrny vznikají v důsledku poškození nervosvalové soustavy, kterou spolu tvoří mozek a mícha. Dle závažnosti postižení dělíme obrny na parézy a plegie. V případě parézy mluvíme o parciálním ochrnutí, plegie označuje úplné ochrnutí.

   Mezi tato postižení patří infekční obrna, traumatická obrna a Dětská mozková obrna.

2.3 Dětská mozková obrna

Kraus uvádí dětskou mozkovou obrnu jako nejčetnější, neprogresivní neurovývojové onemocnění, které postihuje motorický systém. DMO se v průběhu času výrazně nezhoršuje, což ale neznamená, že se nijak nemění. Změny mohou probíhat ve svalech, kde dochází k omezení hybnosti. Hybnost může být omezena výskytem spasticity, která brání přirozenému protahování svalů. Vlivem toho dochází ke vzniku kontraktur, deformací kloubů a kostí. (Kraus, 2005)

Podle Vítkové je nejvýraznějším znakem DMO motorické postižení, které může být doprovázeno smyslovým či mentálním postižením. Osoby s DMO mají potíže převážně s jemnou motorikou. Formy DMO a jejich projevy jsou u každého jednotlivce jiné a mohou se navzájem prolínat. (Vítková, 2006)

DMO řadíme mezi vrozená poškození centrální nervové soustavy. Michalík pro vymezení příčin vzniku tohoto onemocnění řadí nejen čas předporodní, ale také samotný porod a doba poporodní.

- prenatální období

Mezi nejčastější příčiny vzniku DMO v tomto období můžeme řadit infekční onemocnění matky. Mezi další negativní důsledky patří civilizační choroby, farmakoterapie a také špatná životospráva matky.

- perinatální

Perinatální doba je spojena s nedonošeností dítěte, nevhodně vedený porod, kdy dojde například k přidušení dítěte.

- časně postnatální

V období krátce po porodu mohou toto postižení zapříčinit úrazy hlavy, infekce atd.
Většina autorů rozlišuje spastické a nespastické formy DMO. Spastická forma se vyznačuje vyšší svalovou tenzí. Tuto formu onemocnění můžeme dále dělit podle toho, jaká část těla je zasažena.

- Diparetická – jedná se o postižení obou dolních končetin, které mohou být deformovány, není to však pravidlem.
- Kvadruparetická – vyznačuje se postižením všech čtyř končetin. Jedinci postižení touto formou nejsou soběstační a bývají odkázáni na pomoc druhých lidí.
- Hemiparetická – v případě této formy postižení se jedná o levostranné nebo pravostranné poškození končetin. Výraznější projevy postižení jsou zřetelné u horní končetiny.

Nespastické formy odborná literatura vymezuje jako svalovou ochablost a značný pohybový rozsah kloubů. U této formy může docházet k nekontrolovatelným pohybům končetin a grimasám, což si můžou někteří jedinci vykládat jako projevy mentální retardace.

Projevy tohoto onemocnění se mohou vzájemně prolínat, proto někteří autoři uvádějí třetí formu DMO, a to formu kombinovanou, do které se řadí např. poruchy zraku či sluchu nebo těžké mentální postižení.

Projevy DMO se mohou měnit v průběhu života měnit. Příznaky rodiče často rozpoznávají až v momentě, kdy si všimnou, že se dítě nerozvíjí standartním způsobem, například v oblasti řeči a myšlení. DMO nedovoluje dětem samostatně a v plném rozsahu poznávat své okolí a tím nabývat potřebné zkušenosti. Jejich rozvoj je tedy plně závislý na míře péče blízkých osob. V důsledku omezení hybnosti může být ohrožena jejich socializace. V období začátku povinné školní docházky se většinou podaří postižení stabilizovat. U dětí s postižením hraje významnou roli správná volba vzdělávacího zařízení, které může jak pozitivně, tak negativně ovlivnit další poznávací a sociální schopnosti dítěte.

V dospělosti může u jedince s DMO docházet k regresi onemocnění. Kromě fyzických obtíží musí jedinec s postižením také sociální bariéry, například v podobě odpoutání se od primární rodiny. Pro vybudování vlastního života musí jedinec se závažným tělesným postižením vyvinout více úsilí než ostatní. Lidé s nejtěžším tělesným postižením, např. kvadruparetickou formou DMO jsou plně závislí na pomoci druhé osoby. Ve většině případů se jedná o osobní asistenty nebo partnery, kteří zajišťují péči ve všech oblastech, včetně osobní hygieny. Taková péče může být psychická náročná nejen pro osobní asistenty, ale také pro člověka, který ji přijímá. Proto je potřeba ve vztahu asistent klient vymezit hranice. (Vágnerová, 2014)

2.3.1 Možnosti léčby

Pacienti s DMO vyžadují komplexní péči. Péči o dětské pacienty je nutné zahájit již během porodu nebo brzy po něm. Včasnou intervencí je možné ovlivnit prognózu dítěte. Narozením dítěte s postižením výrazně ovlivňuje život celé rodiny, proto je velmi důležité s ní od začátku pracovat a nevěnovat péči pouze dítěti.

Touto oblastí se zabývá jedna ze služeb sociální prevence – raná péče. V České republice má téměř 30letou tradici. V roli v procesu socializace rodiny s dítětem s postižením je nepostradatelná, jelikož funguje jako prevence ústavní péče. Raná péče pomáhá minimalizovat či zcela odbourat pobyt dítěte v ústavu sociální péči či v dalších podobných zařízeních, čímž jsou sníženy náklady státu na tuto oblast. (Šándorová, 2017)

V současné době neexistuje pro DMO taková terapie, která by dokázala toto onemocnění vyléčit. Léčba se zaměřuje na zmírnění a modifikování příznaků a dopadů nemoci a jedná se o celoživotní proces. Pro každého jedince se sestavují individuální terapie, jejichž cílem je dosáhnout maximálního možného rozvoje dítěte.

Nejčastějšími využívanými druhy léčby je rehabilitační a ortopedická.

Rehabilitační léčba

Rehabilitace si klade za cíl zlepšit pohybové možnosti pomocí cvičení s postiženými oblastmi těla. Práce spočívá v zabránění vzniku deformit a ve snížení počtu nežádoucích fyziologických projevů. Nejznámější a nejvyužívanější metodou rehabilitace je Vojtova reflexní terapie. Cílem této metody je podpora vzpřimování dítěte pomocí 7 reakčních poloh. Je snaha o osvojení určitých pohybových vzorců, které napomáhají ve správném držení a koordinaci těla. Dochází k zapojení funkcí, které dítě doposud nedokázalo používat. Tato metoda byla vyvinuta koncem 50. let minulého století a doposud nebyla jinou metodou překonána.

Méně známou, ale také hojně využívanou metodou je Bobathova terapie, která je terapeutickým systémem, která zahrnuje ergoterapii, logoterapii a fyzioterapii. Tato léčebná metoda je založena na 2 principech. Nežádoucí držení těla má být potlačeno a nahrazeno novými základními vzorci normálního pohybu.

Ortopedická péče

Na této terapii se významnou měrou podílejí ortopedi, kteří se snaží rozvolnit kontraktury pomocí korekčních operací. Začátky operačních procesů u dětí můžeme zaznamenat již v první polovině 19. století.

Jako základní léčba pro pacienty s DMO je považována léčba pohybová a neurologická. Ortopedická léčebná terapie přichází v úvahu tehdy, když se pacient nezlepšuje cvičením a jeho svalová nerovnováha a svalový tonus mu nedovolují dosáhnout většího pohybového rozsahu. (Kraus, 2005)

3 Inkluzivní vzdělávání

„Inkluze není výhoda, kterou by si lidé s postižením museli zasloužit zvládnutím požadavků, ale automatické právo, které by mělo být přirozenou součástí jejich života.“ (Finková, Langer a kol., 2014, s. 7)

Původ slova inkluze vychází z latinského označení „inslúsió, onis, f“ a v doslovném překladu znamená přijetí. (Lechta, 2016)

„Pojem inkluze vychází z angl. inclusion, což znamená zahrnutí, v širším pojetí příslušnost k celku. Inkluze není jen optimalizovaná a rozšířená integrace. Jedná se o koncept, podle kterého by všechny děti měly navštěvovat třídy hlavního vzdělávacího proudu, a to bez ohledu na stupeň postižení.“ (Hájková, Strnadová, 2010, s. 12)

Skupina autorů pedagogického slovníku definuje inkluzivní vzdělávání jako takové vzdělávání, které začleňuje všechny děti do běžných škol. Jeho podstatou je změněný pohled na selhávání vzdělávacího systému a podpora a otevřenost k potřebám jednotlivce. (Průcha, Walterová, Mareš, 2009)

Všechny uvedené pojmy se shodují v nutnosti přizpůsobit prostředí jedinci, nikoliv však přizpůsobení jedince prostředí. Podle Slowika proces inkluze nikdy není ukončen. Její podstatou je zpřístupňovat prostředí, tak aby jedinec mohl aktivně participovat na veškerém společenském dění stejným způsobem jako intaktní společnost. (Slowik, 2016).

Dnešní společnost klade důraz na výkon jedince ve všech oblastech jeho života. Pokud se nějakým způsobem jedinec odlišuje od normy a nesplňuje požadavky doby, je vnímám jako neplnohodnotný člen společnosti. Snahou inkluze je přesvědčit většinovou společnost o kvalitách každého člověka a důležitosti rovného přístupu.

3.1 Inkluze v zahraničí

Lechta uvádí, že počátky smýšlení o inkluzivním vzdělávání pocházejí z USA a samotný pojem inkluze byl definován koncem devadesátých let minulého století. Poprvé tento termín použil Theunissen až v roce 1998. Z toho plyne, že inkluzivní vzdělávání je poměrně novým směrem v pedagogice, avšak velice důležitým.

Inkluzivní vzdělávání v USA bylo legislativně podporováno již v 60. letech 20. století, kdy v Pensylvánii bylo vydáno soudní rozhodnutí o čestném, etickém a spravedlivém přijímání všech žáků bez rozdílu do státních škol.

Významným pokrokem v problematice inkluze byla konference v Salamance, která se konala v roce 1994. Výsledkem jednání byl nediskriminující postoj pro vznik tzv. škol pro všechny.

„Díky proměně atmosféry třídy (školy) umožňuje inkluzivní vzdělávání začlenit děti se specifickými potřebami do hlavního proudu včetně dětí s těžkými postiženími.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 105)

Finsko

Mezi nejrozvinutější země v inkluzivním vzdělávání můžeme zařadit Finsko. Praxe ukázala, že inkluzivní vzdělávání zde nesnížila úroveň vědomostí žáků, což dokazují výsledky mezinárodních srovnávacích testů. Finský vzdělávací systém má jasnou hierarchii podpory všech žáků. Všeobecná podpora je poskytována všem žákům. Intenzivnější forma je poskytována žákům s pravidelnou potřebou této podpory a třetím typem je podpora zvláštní určená pro žáky se zdravotním postižením, nemocí či jinou specifickou potřebou.

Inkluze se promítá nejen do vzdělávacího, ale také do sociálního systému a vzájemně se tyto systémy prolínají. To má za následek efektivnější práci s dítětem se SVP a jeho rodinou. V hlavním vzdělávacím proudu jsou přítomni speciální pedagogové nebo psychologové. Pokud není vzdělávání úspěšné, je možné na žádost rodičů přidělit do třídy asistenta, popřípadě druhého učitele, který má speciálně-pedagogické vzdělání.

Norsko

Proinkluzivní vzdělávání se rozvinulo v Norsku na konci 90. let a v současnosti nejsou státem podporovány speciální či praktické školy. Specifické potřeby žáků jsou průběžně diagnostikovány a podle jejich výsledků jsou aktualizována podpůrná opatření.

Klíčové postavení ve Švédsku zaujímá Národní agentura pro speciální vzdělávání, jenž má za úkol vytvářet metodickou podporu speciálním školám a školám s dětmi s SVP. Švédský vzdělávací systém se může jevit jako spletitý, kdy kromě škol v hlavním vzdělávacím proudu jsou také zřizovány speciální, vyrovnávací, lidové střední školy a lidové školy pro dospělé.

Skandinávské země kladou důraz na celkový rozvoj osobnosti dítěte a nezaměřují se pouze na oblast vzdělávání. (Kartous, 2015)

Německo

V Německu je kladen důraz na individuální podporu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Inkluzivní vzdělávání je zakotveno v zákoně o sociálním zabezpečení Grundgesetz. (Záhořová, Kala ,2016)

Rakousko

V Rakousku pociťovali potřebu inkluzivního vzdělávání již od 80 let minulého století, kdy se začínaly objevovat studie ukazující na potřebu sociální integrace žáků. Do právního systému byla tato potřeba zakotvena v roce 1993. (Záhořová, Kala, 2016)

Polsko

Také v Polsku je snaha o začlenění žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol. Legislativně se věnují především žákům s lehkým mentálním postižením. O inkluzi se snaží od raného dětství, a to v rámci začleňování do běžných mateřských škol. (Záhořová, Kala, 2016)

Slovensko

Na Slovensku bylo inkluzivní vzdělávání legislativně podpořeno v roce 2004, ale právo na vzdělávání všech osob je dáno v Ústavě Slovenské republiky. Školský zákon o výchově a vzdělávání z roku 2008 deklaruje, že vzdělávání bude odpovídat speciálním vzdělávacím potřebám individuálně. (Záhořová, Kala, 2016)

Velká Británie

Velká Británie se k inkluzivnímu vzdělávání připojila v roce 1996 Britským školským zákonem, ve kterém klade důraz na vzdělávání žáků se SVP i bez nich dohromady. V roce 2014 inkluzi podpořil zákon o dětech a rodinách, díky kterému je preferováno vzdělávání žáků v hlavním vzdělávacím proudu za souhlasu žáka a jeho rodiče. Konečné rozhodnutí o zařazení žáka do speciální školy mají rodiče. Všichni budoucí učitelé musí být seznámeni minimálně se základy speciální pedagogiky, aby mohli být schopni diagnostiky žáka se SVP. (Záhořová, Kala, 2016) Velká Británie garantuje přístup všem dětem a mladým lidem ke vzdělání, které odpovídá jejich potřebám. Tento systém se snaží, aby každý žák měl možnost dosáhnout takového vzdělání s ohledem na jeho potenciál, nikoliv na postižení. Každá škola má povinnost aktivně se podílet na podpoře žáků s SVP. (Schools, 2015)

Z výše uvedeného stručného přehledu vyplývá, že otázka inkluze je předmětem debat a výzkumů nejen u nás, ale také v zahraničí.

Tabulka 2 Srovnání dat za školní rok 2012/2013

	Počet žáků celkem	Počet žáků se SVP	Podíl žáků se SVP v běžných školách
ČR	807 950	72 110	56,7
Finsko	539 545	68 424	92,1
Velká Británie	8 178 200	1 618 340	88,6
Nový Zéland	486 808	7 619	61,8
Rakousko	571 545	29 793	53,7
Slovensko	430 139	49 025	44,1

Zdroj: Záhořová, Kala 2016, s. 17

3.2 Inkluze v terciálním vzdělávání

Vzdělávání je významným fenoménem a prostředkem k rozvoji celé společnosti. Úroveň vzdělání ovlivňuje míru socializace každého člověka. Uspokojování individuálních potřeb člověka přináší úspěch pro celou společnost. Vzdělávání ovlivňuje celé spektrum společenského dění a zasahuje i do ekonomického a kulturního života. (Šámalová, 2016)

Inkluze je v českých školách poměrně novým tématem, není řešeno příliš dlouho. Toto téma bývá v odborných kruzích diskutováno stále častěji. V této oblasti nenajdeme mnoho výzkumů, které by se zabývaly touto problematikou. Bylo by proto zapotřebí, aby se zájem výzkumníků obrátil tímto směrem.

Snem a cílem všech mladých lidí je se v určité fázi života osamostatnit a stát se nezávislým. Samostatnost v rozhodování a volba způsobu života má pro lidi s postižením stejnou prioritu jako pro lidi bez handicapu. (Květoňová, 2007)

Vysokoškolské vzdělávání můžeme označit za nejvyšší možnou úroveň ve vzdělávání u nás. Terciální úroveň vzdělávání je rozděleno do 3 stupňů: bakalářské, magisterské a doktorské studium v souladu s vyrovnáváním rovných příležitostí je terciální vzdělávání přístupné také lidem s různým typem handicapu a znevýhodnění.

Inkluze v tomto sektoru není přímo řízena státem, ale zajišťována v rámci autonomie každé veřejné vysoké školy. (Šámalová, 2006)

Tělesné postižení by nemělo zamezovat možnosti studovat vysokou školu. Existují zde určitá omezení, která nelze zcela kompenzovat. Proto je nutné zvolit vhodný studijní program a obor tak, aby student byl schopen svá studia dokončit.

Při výběru a rozhodování o vhodnosti oboru by měla studentovi být nápomocny vysoké školy, které v rámci vyrovnávání studijních příležitostí zřizují odborná pracoviště.

„Proces při výběru a realizaci podpory v rámci vzdělávací dráhy studenta se zdravotním postižením zahrnuje několik kroků:

- *identifikovat bariéry, individuální potřeby a limitující faktory*
- *snažit se existující bariéry překonávat, ne je obcházet*
- *informovat zájemce o studium o vybavení a poskytované podpoře*
- *podporovat vhodné postupy při vzdělávání všech studentů, sjednotiti jejich příležitosti*
- *odstraňovat bariéry vzniklé nevhodnými metodami*
- *podporovat klíčovou roli poradce pro studenty s postižením*
- *poskytnout studentům vedení na počátku studia, během studia a pře jeho závěrem*
- *překonávat negativní důsledky změn financování studia a mírnit jejich dopad na studenty s postižením*
- *určit vhodné postupy podpory studentů s postižením a poskytnout trénink za účelem jejich dodržování*
- *zhodnotit všechny aspekty přijatých opatření“ (Zámečníková in Květoňová (ed.), 2007)*

3.3 Inkluzivní prostředí na Univerzitě Pardubice

UPa se stala veřejnou vysokou školou, která se rozhodla v rámci naplnění práv přístupu k vysokoškolskému inkluzivnímu vzdělávání, tak jak ho deklaruje Národní plán vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2010–2014, zpřístupnit vysokoškolské studium studentům se speciálními vzdělávacími potřebami a otevřít jim tak nové možnosti seberealizace. Jak vystihuje Hájková: „*Mladí lidé si chtějí svobodně volit a určovat vlastní studijní cíle, mít možnost je v průběhu studia zaměřovat, a třeba i měnit, vlastním úsilím jich dosahovat“ (*Hájková in Květoňová (ed.), 2007, s. 12).

Na podporu péče o zmíněnou cílovou skupinu studentů byl na UPa realizován v letech 2012-2015 projekt *Univerzita Pardubice a kampus bez bariér* (Šándorová, 2013). Univerzita vstupovala do projektu s cílem vytvořit přátelské, inspirativní a podnětné prostředí nejen pro

studenty se s SVP, ale také pro akademické pracovníky a ostatní zaměstnance univerzity ve vztahu ke studentům se speciálními vzdělávacími potřebami, což dle Šándorové vystihuje podstatu inkluze, tak jak je uchopována právě na UPa (Šándorová, 2015). Inkluzivní prostředí je takové prostředí, kde dochází k přirozenému soužití všech žáků, studentů, a pedagogů, a to bez ohledu na jejich sociální, čí zdravotní znevýhodnění, tak aby byli schopni v tomto prostoru bezpečně fungovat a vzájemně spolupracovat. S touto myšlenkou vzniklo vysokoškolské poradenské centrum Akademické Poradny Univerzity Pardubice (APUPA). Centrum své aktivity započalo 1. 3. 2012. APUPA začala studentům s SVP nabízet pomoc a podporu ve formě sociálního, psychologického, speciálně pedagogického a kariérního poradenství. Mimo jiné realizoval zapůjčení rehabilitačních a kompenzačních pomůcek, bez kterých by pro mnohé studenty s SVP nebylo studium na univerzitě vůbec možné. Počet studentů se SVP každým rokem narůstá. Konkrétní data o akceleraci počtu těchto studentů jsou uvedena v příloze č. 2.

Součástí Akademické Poradny Univerzity Pardubice se v roce 2013 stal Referát služeb handicapovaným. (RSH)[1]. Týmy obou pracovišť spolu navázaly velmi úzký vztah a zajistily tak studentům veškerou pomoc a podporu, která je tolik potřebná v jejich cestě za vysněným vzděláním a budoucím zaměstnáním.

Interdisciplinární tým poradenských pracovníků nabízí širokou škálu intervence, kterou můžeme rozdělit do několika oblastí a to:

- psychologické poradenství,
- sociální poradenství,
- krizová intervence,
- speciálně pedagogické poradenství.

Přehled konkrétních forem podpory jsou uvedeny v příloze č. 1.

Univerzita Pardubice nabízí studentům otevřený a propojený systém podpory ve všech aspektech života studentů s SVP. Síť komplexní podpory vznikla díky podpoře externích

[1] Od roku 2017 je Referát služeb handicapovaným přejmenován na Centrum ALMA

subjektů, zvláště pak poskytovatelů sociálních a přidružených služeb skrze regionální politiku města Pardubic tzv. komunitní plánování. Úkolem komunitního plánování je mapovat potřeby Síť podpory nefunguje pouze na úrovni univerzitní a regionální, ale je zaštítěna také na úrovni celostátní díky Asociaci poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách. O Asociaci pojednává samostatná kapitola této práce (viz kap. 1. 2)

Díky systematické podpoře inkluzivního vzdělávání uskutečňuje univerzita další aktivity, které s tím úzce souvisí. Každoročně na univerzitě probíhá zážitkový seminář „Zažij na vlastní kůži“, kde se zájemci z řad studentů a veřejnost mají možnost dozvědět, jak žijí studenti s handicapem, co pro ně obnáší studium na univerzitě a jak se pohybují po univerzitním kampusu. Nechybí ani praktická ukázka kompenzačních pomůcek, které může student s handicapem na UPa využívat.

Mezi další aktivity na podporu inkluze patří například spolupráce s Katedrou tělesné výchovy, v rámci níž je umožněno studentům s handicapem i bez handicapu a společně absolvovat předmět zaměřený na alternativní pohybové aktivity pro studenty s SVP. Univerzita v rámci svých aktivit si také vyměňuje zkušenosti a poznatky získané studiem studentů s SVP s dalšími univerzitami, a to nejen tuzemskými (Šándorová a kol.,2014).

3.4 Kritika inkluze

Současný proinkluzivní systém vyvolává pochybnosti, vzbuzuje řadu nejasností a kontroverzí jak mezi laickou veřejností, tak mezi odborníky z oblasti školství.

Společnost EDUin realizovala výzkum, jehož úkolem bylo zjistit, jaké jsou postoje veřejnosti k inkluzivnímu vzdělávání. Výzkum ukázal, že pro inkluzivní vzdělávání za určitých podmínek je 54 % oslovených respondentů. 15 % dotazovaných je inkluzi nakloněno bezvýhradně, 32 % dotazovaných se k inkluzi staví negativně. Bylo zjištěno, že lidé mají obavy z nepřipravenosti inkluze. Panuje strach z nedostatečného personálního a organizačního zajištění, tak aby nedošlo k celkovému poškození českého školství. (Tisková zpráva, 2017)

Václav Klaus ml konstatuje, že děti s postižením byly do běžných škol začleňovány již dříve. Vše záviselo na diskuzi mezi rodičem dítěte a vzdělávací instituci. Staví se proti inkluzi všech dětí s handicapem. *„To, co se dnes ale nazývá inkluze, je plošné nahánění dětí s mentálními hendikepy do normálních základních škol. To je zločin vůči těmto dětem.“* (iDnes.cz, 2017) Také Růžička kritizuje plošnou inkluzi. *„Nekritizujeme zařazení dětí s postižením do*

normálního prostředí, to je samo o sobě správné. Co kritizujeme je hromadnost, ideologičnost a síla. Vraťme se k podstatě problému, vytvořme podmínky, zjednodušme to.“ (iDnes.cz, 2017)

K inkluzi se vyjádřil Také Radek Sarközi, prezident spolku Pedagogické komory, který se domnívá, že inkluze tak jak je v Česku nastavená, nefunguje. Vyjádřil se tak v článku, kterému oponuje komentátor Bob Kartous. Podle něj autor uvádí zkreslené a nepravdivé informace. Do inkluze zahrnuje pouze žáky s mentálním postižením, přičemž tato skupina dětí tvoří nejmenší procento žáků s handicapem. V rozporu je taky autorovo tvrzení o obsahu výuky pro děti s mentálním postižením. Uvedl, že žákům byla snížena časová dotace na pracovní výchovu, která byla nahrazena klasickými předmět. Podle Kartouse to není pravda, jelikož podle Rámcového vzdělávacího programu se naopak nabízí možnost pracovní výchovu těmto dětem navýšit. (Kartous, 2019)

4 Metodika MŠMT

Rovný přístup k vysokoškolskému vzdělávání v České republice pro studenty se zdravotním postižením podporuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT). Za tímto účelem byl MŠMT vytvořen *Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami (*dále jen „metodický pokyn"), který je jakožto příloha číslo 3 součástí *Pravidel pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.* Metodický pokyn je každoročně aktualizován. Jak vyplývá z názvu legislativního dokumentu, upravuje poskytování příspěvku veřejným vysokým školám na podporu financování zvýšených nákladů souvisejících se studiem studentů se specifickými potřebami. Rovněž také stanovuje podmínky, jejichž splnění vysokou školu opravňuje žádat o zvýšení finančního normativu na studenta se specifickými potřebami. Dle metodiky je úkolem vysoké školy je zajistit přístupnost ve dvou úrovních. Na úrovní univerzální a úrovní konkrétní. Univerzální úrovní míníme legislativní, organizační a technickou připravenost. Na úrovni konkretizace hovoříme o jednotlivých organizačních a servisních opatřeních. (Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami in Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, 2018)

Výše zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami se liší v závislosti na jednotlivých kategoriích studentů s SP a oborech, které studenti s SP studují, viz příloha č. 5. Kategorie studentů se specifickými potřebami, tak jak je definuje Metodický pokyn MŠMT *„[…]vycházejí výhradně z aspektů relevantních pro studium na vysoké škole a zohledňují jejich finanční dopad."* (Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami in Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy s. 27, 2018).

Metodický pokyn chápe specifické potřeby studentů jako dílčí nároky v různých oblastech vysokoškolského studia, které jsou na studenty kladeny.

V odborné literatuře se setkáváme s charakteristikou žáků s SVP. Pipeková tuto skupinu žáků uvádí následovně: *„Za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami jsou považování žáci se zdravotním postižením – tělesným, zrakovým, sluchovým, mentální, autismem, vadami řeči, souběžným postižením více vadami a specifickými poruchami učení nebo chování, žáci se zdravotním znevýhodněním – zdravotně oslabení, s dlouhodobým onemocněním a lehčími zdravotními poruchami vedoucími k poruchám učení a chování a žáci se sociálním*

znevýhodněním – žáci z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy, s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou a žáci v postavení azylantů a účastníků řízení o udělení azylu. Patří sem i okruh žáků nadaných a mimořádně nadaných." (Pipeková, s. 25) Žáci a studenti s SVP potřebují vytvořit takové prostředí, jaké vyžaduje jejich postižení. Předložená práce je primárně zaměřena na studium studentů s tělesným postižením, proto jsou dále uvedeny podmínky potřebné pro tuto skupinu studentů.

Metodický pokyn vysokým školám pracuje s následujícím rozdělením studentů:

A. Student se zrakovým postižením

A1. uživatel zraku

- Student, který využívá pro práci s textem zrak, potřebuje běžnou úpravu textu, např. zvětšení textu či větší řádkování.

A2. uživatel hmatu/hlasu

- Student, který pracuje pomocí hmatu nebo využívá hlasový výstup. Např. úprava dokumentů do Braillova písma.

B. Student se sluchovým postižením

B1. uživatel mluveného jazyka

- Student se sluchovým postižením, který komunikuje prostřednictvím mluveného jazyka nebo písemnou formou.

B2. uživatel znakového jazyka

- Student se sluchovým postižením, který pro komunikaci využívá výhradně znakový jazyk.

C. Student s pohybovým postižením

C1. s postižením dolních končetin

- Student s pohybovým postižením, který se pohybuje pomocí opěrných holí nebo mechanického či elektrického invalidního vozíku.

C2. s postižením horních končetin

Student, který vlivem svého postižení má omezenou hybnost či funkčnost horních končetin. Ke studiu využívá speciální pomůcky či modifikovaný způsob činnosti. Např. psaní poznámek na klávesnici, využití diktafonu a programu, který přepisuje mluvenou řeč do psané formy.

D. Student se specifickými poruchami učení

- Student, který se potýká různými poruchami učení (dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, dysmúzie), jemuž tyto poruchy či kombinace poruch brání studovat standartním způsobem.

E. Student s poruchou autistického spektra

- Student s poruchou autistického spektra včetně Aspergerova syndromu.

F. Student s jinými obtížemi.

- Student s psychickými, psychiatrickými poruchami, studenti s chronickými somatickými onemocněními a komunikačními obtížemi. Například schizofrenie, epilepsie, Crohnova choroba atd.

(Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami in Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, 2018)

Kritériem pro zařazení studenta do příslušné kategorie není medicínské hledisko, ale funkční princip jednotlivých kategorii. Mluvíme-li o funkčním principu, máme na mysli takový přístup, který zohledňuje praktický dopad diagnózy studenta na činnosti související se studiem konkrétního studijního programu a oboru. Rozsah dopadu zdravotního stavu studenta je zjišťován pomocí nástrojů funkční diagnostiky. Jejím výsledkem je stanovení konkrétních specifických potřeb studenta.

4.1 Servisní opatření

Metodický pokyn konkretizuje jednotlivá servisní a organizační opatření, mezi které patří časová kompenzace, individuální výuka, osobní a studijní asistence, režijní opatření, prostorová orientace přepisovatelský, tlumočnický a zapisovatelský servis, zpracování studijní literatury. Těmto kategoriím věnujeme následně pozornost.

- Časová kompenzace

Jedná se o opatření, kdy je studentovi navýšen časový limit pro splnění úkolu. Konkrétně mluvíme o písemných zkouškách či testech. Toto servisní opatření může být využito již v rámci přijímacích zkoušek.

Skupina studentů se specifickými poruchami učení využívá možnost časové kompenzace nejčastěji z nabízených opatření. Časové navýšení potřebují zejména kvůli možné ztrátě koncentrace či nutnosti opakovaného čtení textu.

- Individuální výuka

Úkolem tohoto opatření je zajištění smyslové a fyzické přístupnosti výuky. Individuální výuka neslouží ke kompenzaci znalostí vyplývajících z nedostatečných znalostí z nižších stupňů vzdělání. Jedná se o samostatnou výuku jednotlivce či skupiny studentů. Tato forma podpory je často využívání v oblasti jazykového vzdělávání.

- Osobní asistence

Osobní asistence zajišťuje studentům pomoc při sebeobsluze a fyzických aktivitách v rámci studia. Asistence je poskytována nejen tam, kde probíhá výuka, ale také v ubytovacích prostorách a stravovacích zařízeních. Student, který potřebuje tuto podporu, si sám určuje, jakým způsobem a jak dlouho bude probíhat. Asistent má právo službu nevykonat v případě, že je v rozporu se zákony nebo vnitřními pravidly vysoké školy nebo nesplňuje etické zásady.

Charakter osobní asistence se liší v závislosti na druhu postižení studenta. Osobní asistence zahrnuje průvodcovské služby, sebeobsluhu a manipulaci s předměty, které student potřebuje, služby administrativního charakteru a redakční služby. Redakční služby zajišťují technickou pomoc se závěrečnými úpravami prací.

- Studijní asistence

Studijní asistence kompenzuje postižení studenta během výuky, při práci s materiály, které s výukou souvisí nebo s technologiemi využívaných v rámci studia. Tato služba nezahrnuje službu osobní asistence. Její podobu a rozsah určuje výsledek funkční diagnostiky. Studijní asistence zahrnuje pomoc při orientaci v dokumentech, nácvik studijních strategií, formální jazykovou úpravu textu dílčích i závěrečných prací.

- Režijní opatření

Intervence specializovaného pracoviště v komunikaci s akademickými i neakademickými zaměstnanci vysoké školy.

- Prostorová orientace

Jedná se o intervenci, jejímž úkolem je zajistit bezpečný pohyb studenta v prostorách vysoké školy. V případě studentů se zrakovým postižením je nutno prostorovou orientaci nacvičovat s odborně vyškoleným instruktorem.

- Přepisovatelský, tlumočnický a zapisovatelský servis

Tlumočnický servis zajišťuje komunikaci mezi uživatelem znakového jazyka a uživatelem mluveného jazyka. Může se jednat také o tlumočení písemností.

V případě zapisovatelského servisu mluvíme o písemném záznamu mluveného slova, který není doslovný.

Simultánní přepis je využíván zejména studenty se sluchovým postižením. Jedná se o doslovný přepis mluveného slova vyškoleným přepisovatelem. Přepis probíhá pouze za přítomnosti studenta. Student sleduje přepis na svém zařízení, může si dělat vlastní poznámky a díky přepisu může vstupovat do dění v hodině.

- Zpracování studijní literatury

Služba je poskytována zejména studentům se zrakovým postižením prostřednictvím digitalizace, jejímž výsledkem je elektronický dokument.

Pro různá postižení se podpůrná opatření liší. Diplomová práce je zaměřena na problematiku tělesného postižení, proto je v příloze zpracovaná přehledná tabulka servisních a organizačních opatření pro tuto skupinu studentů. Příloha č. 3 a příloha č. 4.

5 Metaanalýza

Pro účely této práce byla vypracována metaanalýza dostupných výzkumů zabývající se problematikou terciálního vzdělávání studentů s tělesným postižením. Metaanalýza slouží jako přechod mezi teoretickou a praktickou částí práce.

Nutno podotknout, že k tomuto tématu není dostupným mnoho odborných výzkumů, kvalifikačních či dizertačních prací. Byly vybrány dvě diplomové práce, pouze jedna z nich se zabývala problematikou studentů s tělesným postižením. Druhá diplomová práce řešila situaci studentů se zrakovým postižením. Byla vybrána z důvodu, že se prakticky jako jediná další práce zabývala studentem s postižením na VŠ. Dále byla pro metaanalýzu zvolena studie MŠMT, která zmapovala situaci studentů s SVP v České republice a článek z přílohy bulletinu Dobré zprávy Výboru dobré vůle Nadace Olgy Havlové. Všechny práce, kromě naposled uvedeného článku uvádí teoretickou a empirickou část. Teoretická část všech výzkumů kromě článku, představuje úvod do problematiky studentů s SVP. Empirická část všech prací se zaměřila na komplexní přístup ke studentům s SVP, což můžeme vnímat jako pozitivní, jelikož podpora studentů by měla být systematická.

Autorka uvádí konkrétně analýzy dvou výzkumů, a to studii zadanou MŠMT a článek z přílohy bulletinu Dobré zprávy Výboru dobré vůle Nadace Olgy Havlové.

Zadavatel zakázky:

ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Zpracovatel zakázky:

Alevia, s. r. o.

8. 11. 2010

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy si nechalo společností Alevia, s. r. o. vypracovat analýzu současné situace studentů se specifickými potřebami na vysokých školách v České republice. Analýza je rozdělena do deseti částí. První až pátá část analýzy se zabývá teoretickými informacemi, pátá až desátá část analýzy je zaměřena na výzkum a na doporučení plynoucí z výsledků výzkumu.

Teoretická část

V první části je představeno zadání, předmět a účel studie. V druhé části je popsána struktura analýzy, třetí část analýzy je věnována struktuře a složení týmu zpracovatele a řešení projektu. Čtvrtá část je úvodem do zkoumané problematiky, jenž zahrnuje vysvětlení pojmů, se kterými analýza a pedagogická praxe pracuje. Definuje specifické vzdělávací potřeby (SVP) a zdravotní postižení, systémy podpory studentů v terciálním stupni vzdělávání, přičemž neopomíjí ani jejich rozdělení. Dále se zaměřuje na možnosti, podmínky a limity studia studentů se specifickými potřebami a zdravotním postižením. V poslední části této kapitoly se analýza věnuje zastoupení studentů s SVP v terciálním vzdělávání. Studie uvádí, že v České republice jsou doposud známy pouze statistiky zachycující počty studentů s SVP pouze v sekundárním stupni vzdělávání. Částečné odhady studentů s SVP v terciálním vzdělávání lze odvodit na základě informací o počtu osob s různými kategoriemi zdravotního postižení či znevýhodnění ve věkově příslušné skupině. Teoretická část analýzy je uzavřena přehledem zahraničních údajů o studentech s SVP v terciálním stupni vzdělávání.

Výzkum

Charakteristika výzkumu

Analýza se zaměřila na zmapování současné situace studentů se speciálními vzdělávacími potřebami v terciálním stupni vzdělávání, a to jak v rámci veřejných, tak soukromých vysokých škol. Klade si za cíl zjistit, kolik studentů s jakými specifickými potřebami či zdravotním postižením jednotlivé vysoké školy evidují a jakou formu podpory studentům nabízejí. Doplňkovou analýzu tvoří analýza finanční náročnosti zdrojů MŠMT a legislativní analýza.

Výzkumný vzorek

Předmětem analýzy se staly všechny veřejné a soukromé vysoké školy v České republice.

Metodologie

Výzkum byl realizován kvantitativním a kvalitativním způsobem. Kvantitativní způsob získávání dat byl zajištěn prostřednictvím dotazníků, které byly, společně s průvodním dopisem MŠMT, v průběhu června 2010 rozeslány všem veřejným a soukromým školám v České republice. K 9. 7. 2010 bylo získáno zpět celkem 51 vyplněných dotazníků – 25 z veřejných vysokých škol a 26 ze soukromých vysokých škol. Pět vysokých škol (z toho

jedna veřejná vysoká škola), dotazník nevyplnilo a v e-mailu pouze popsalo situaci studentů se zdravotním postižením a specifickými vzdělávacími potřebami na dané instituci. Celkem na dotazník reagovalo 33 soukromých vysokých škol, z toho 8 škol odpovědělo, ale dotazník nevyplnilo vzhledem k tomu, že sledovaný typ studentů (se SVP a ZP), nemají.

V návaznosti na dotazníkové šetření byl v následujících třech měsících (červenec, srpen, září) na vybraných vysokoškolských centrech podpory realizován kvalitativní výzkum. Sběr dat se uskutečnil pomocí hloubkových rozhovorů. Výzkumu se zúčastnilo jedenáct vysokých škol. Doplňkovou výzkumnou metodou byla analýza dokumentů.

Analytická část

Cílem analýzy bylo zjistit, kolik studentů s SVP navštěvuje vysoké školy a zda jsou jim v souvislosti s tím nabízeny nějaké služby. Pro účely výzkumu byly stanoveny následující kategorie:

- Pohybové postižení/omezení
- Postižení zraku
- Postižení sluchu
- SPU/ADHD
- Psychiatrické onemocnění
- Poruchy kognitivních funkcí
- Poruchy řeči, resp. komunikace
- Těžké chronické zdravotní znevýhodnění
- Kombinované postižení
- Dlouhodobé zdravotní problémy

Pro analýzu finanční náročnosti zdrojů bylo využito Informací z rozvojových projektů realizovaných v rámci rozvojových programů MŠMT za roky 2008, 2009 a 2010 a také dat z rozhovorů realizovaných v centrech podpory vybraných vysokých škol.

Analýza legislativních předpisů proběhla sepsáním všech dostupných informací vyplývajících z legislativního ukotvení dané problematiky.

Výsledky výzkumného šetření

Výsledky výzkumného šetření společnost Alevia, s. r. o. prezentovala převážně pomocí tabulek a grafů. Situace soukromých vysokých škol je popsána slovně.

Veřejné vysoké školy

Výsledky ukázaly, že veřejné vysoké školy v současné době navštěvuje 1 119 studentů s SVP nebo zdravotním postižením. Ostatní veřejné školy zatím studenty s SVP a zdravotním postižením nijak neevidují. Dle výzkumu většina škol má bezbariérový přístup, 16 škol nabízí služby pro zdravotně postižené studenty, 13 univerzit disponuje Centrem pro podporu studentů se zdravotním postižením, ať už na fakultní, nebo celouniverzitní úrovni. 8 škol má problematiku studentů se zdravotním postižením zpracovanou v písemné podobě a to formou předpisů (metodiky atd.).

Soukromé vysoké školy

Soukromé vysoké školy dle výsledků dotazníkového šetření evidují 144 studentů s SVP a zdravotním postižením. Analýza dále stručně popisuje situaci každé jednotlivé školy. Z výzkumu vyplývá, že většina soukromých škol nemá ukotvené strategie týkající se osob se zdravotním postižením a jen velmi málo škol má vypracované standardy a metodiky práce se studentem s postižením.

Analýza finanční náročnosti

Analýza finanční náročnosti zdrojů ukázala, že mezi finanční zdroje podpory studentů se SVP a ZP využívaných na vysokých školách patří rozpočet vysoké školy, včetně fundraisingových aktivit a sponzoringu, rozvojové projekty MŠMT, fondy Evropské unie (především Evropský sociální fond) a další zdroje, jako např. granty z Fondu rozvoje vysokých škol či mezinárodních programů v oblasti vzdělávání.

Jako nejčastější zdroje financování oblasti péče o studenty se SVP a ZP jsou vlastní rozpočet vysoké školy a rozvojové programy MŠMT.

Analýza legislativních předpisů

Analýza legislativních předpisů ukazuje, že problematika studentů se zdravotním postižením je ukotvena v následujících předpisech a zákonech:

Listina základních práv a svobod ČR
Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách;

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních;

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se specifickými potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných;

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti – rovné příležitosti všem fyzickým osobám ucházejícím se o zaměstnání;

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů;

Vyhláška č. 524/2004 Sb., o akreditaci zařízení k provádění rekvalifikace uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání;

Zákon č. 111/ 1998 Sb., o vysokých školách;

Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých;

Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (tzv. antidiskriminační zákon).

Závěr studie

Podpora studentů se zdravotním postižením na vysokých školách v České republice se liší, a to jak formou, kterou jsou služby nabízeny, tak možnostmi jednotlivých univerzit. Lišily se také důvody vzniku center podpory a metodických pokynů. Některé vysoké školy byly nuceny začít řešit situaci konkrétního studenta, jiné se chtěly dopředu připravit na potenciální zájem studentů se zdravotním postižením.

Systém podpory je nejednotný, vykazuje funkční a finanční nestabilitu. Ukázalo se, že dochází k nevyužití potenciálu osob se SVP a ZP a často vede k dalšímu zbytečnému prohlubování jejich závislosti na systému sociální pomoci.

Výsledky výzkumu s sebou nesou také doporučení pro budoucnost. Zmíním zde ty, které jsou určeny vysokým školám.

- Poskytováním služeb studentům se SVP a ZP by se měli zabývat pracovníci s odpovídajícím vzděláním a zkušenostmi.

- Měla by se zintenzivnit spolupráce ve sdílení informací mezi jednotlivými pracovišti a osobami, které se problematikou studentů či obecně osob se SVP a ZP zabývají.
- Jako možná platforma pro rozvoj meziinstitucionální spolupráce se jeví například Asociace vysokoškolských poradců a její odborná skupina poradců pro studenty se speciálními potřebami.
- U služeb, které jsou náročné na zajištění a vyžadují odbornost, společnost doporučuje kooperovat s jinými univerzitami, či institucemi, které tuto službu již nabízejí.
- Jako výhodná se jeví specializace na určitý typ postižení, v takovém případě by se totiž zvyšovala kvalita nabízených služeb. Mělo by to být uskutečňováno tak, aby celý záměr nebyl diskriminační.
- Univerzity by měly využívat zpětné vazby od studentů se zdravotním postižením. Názory studentů mohou být důležitým krokem ke zkvalitňování nabízených služeb.
- Každá vysoká škola by měla mít koordinátora podpory osobám s tělesným postižením.
- Za velmi prospěšnou lze považovat situaci, kdy vysoká škola naváže se studentem kontakt ještě před zahájením jeho studia. Je možné zjistit a využít jeho silné stránky.
- Předem nastavená míra podpory může studentovi výrazně pomoci ve studiu.

Rovný přístup ke vzdělání – součást vyrovnávání příležitostí

Článek z přílohy Bulletinu Dobré zprávy Výboru dobré vůle – Nadace Olgy Havlové: číslo 3 (září 2009).

Článek informuje o průzkumu, který provedl Výbor dobré vůle mezi vysokými školami, aby zjistil, jaká je situace studentů se zdravotním postižením na vysokých školách v České republice, konkrétně v akademickém roce 2008/2009.

Výzkum

Charakteristika výzkumu

Výzkum se zaměřil na to, kolik procent z celkového počtu studentů v akademickém roce 2008/2009 tvořili studenti se zdravotním postižením. Dalším výzkumným cílem bylo zkoumat, jaké mají handicapovaní studenti na vysokých školách podmínky a jaká je úroveň a rozsah poskytovaných opatření.

Výzkumný vzorek

Výzkumným vzorkem bylo 23 veřejných i soukromých vysokých škol.

Metodologie

Výzkum byl realizován kvantitativní metodou, formou dotazníkového šetření, kdy dotazníky byly rozeslány 73 vysokým školám. Na dotazník reagovalo 25 škol, z nichž 23 vyplnilo dotazník kompletně, to znamená, že 23 škol bylo zařazeno do výzkumu. Přesně 14 veřejných a 9 soukromých vysokých škol. Návratnost dotazníků činila 34 %.

Doba výzkumu

Výzkum byl realizován v akademickém roce 2008/2009

Analytická část

Přestože byla návratnost dotazníků poměrně nízká, šetření se zúčastnilo 58 % studentů vysokých škol, numericky vyjádřeno 211 850, což znamená, že dotazník vyplňovaly školy s vyšším počtem studentů.

Výzkum se zaměřil na to, jaký je podíl vysokoškolských studentů s handicapem, jaká podpora při integraci je studentům nabízena. V rámci výchovně vzdělávací oblasti byly zkoumány

čtyři typy opatření: pořádání přípravných kurzů pro handicapované studenty, individuální vzdělávací plány, kurzy speciální pedagogiky a obory přizpůsobené handicapovaným.

Výsledky výzkumného šetření

Výzkum říká, že ve sledovaném akademickém roce studovalo na vysokých školách 523 studentů s postižením, což je 0,2 % všech studujících. 85 % studentů s postižením studuje na veřejných vysokých školách. Z výsledků lze dále zjistit, že z celkového počtu handicapovaných studentů bylo 46 % studentů s tělesným, 28 % se sluchovým a 26 % se zrakovým postižením.

Druhá část výzkumu se týkala vysokoškolského prostředí uzpůsobeného pro osoby s handicapem. Bezbariérový vstup do budovy uvedlo 78 % dotazovaných vysokých škol, 65 % mělo bezbariérové výukové prostředí a menzu. Bezbariérovými kolejemi disponuje 69 % univerzit a 73 % univerzit má přístupnou knihovnu.

Všechna zkoumaná opatření aplikuje 8,7 % VŠ, nejméně dva typy opatření používá 39 %, zbytek škol má zavedeno jedno nebo žádné opatření.

Výzkum také ukázal, jaká je situace v rámci psychologicko-sociálního poradenství. Psychologické poradenství a psychologicko-sociální poradenství nabízí 65 % VŠ. Profesní poradenství handicapovaným studentům poskytuje 52 % VŠ. Střediska podpory studentům zřídilo 56 % VŠ.

Závěr studie

Vysoké školy v České republice jsou nakloněny integraci, zřizují centra podpory. Přesto, že rozsah opatření pro studenty s postižením je vysoký, počet studentů je velice nízký.

PRAKTICKÁ ČÁST

Metodologie výzkumu

Definic výzkumu můžeme v odborné literatuře nalézt mnoho. V této práci uvádíme citaci výzkumu dle Petera Gavory: *„Výzkum je systematický způsob řešení problémů, kterým se rozšiřují hranice vědomostí lidstva. Výzkumem se potvrzují či vyvracení dosavadní poznatky, anebo se získávají nové poznatky“* (Gavora, 2000, s. 11)

Gavora uvádí, že výzkum se zabývá vážnými a složitými problémy, které není možné snadno vyřešit. K řešení problémů je zapotřebí soustavné a soustředěné myšlení. Výzkum napomáhá k lepšímu pochopení zkoumaných problémů a tím i k nabytí nových poznatků ve zkoumané oblasti, protože realita se neustále mění.

Pro výzkum můžeme volit kvalitativní, kvantitativní přístup nebo jejich kombinaci. Výzkumník volí typ přístupu dle zkoumaného jevu. Každý z přístupů má odlišné metody výzkumu a interpretace výsledků výzkumů se tudíž také liší. (Švaříček, , 2014)

Některými odborníky je kvalitativní přístup vnímán jako pouhé doplnění přístupu kvantitativního. Jiní odborníci vidí tyto dva přístupy jako zcela opačné, jako dva protipóly.

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Hendl, 2016, s. 46)

Jedná se o důkladné zkoumání, jehož podstatou je přirozená interakce mezi výzkumníkem a respondentem v jeho přirozeném prostředí.

Podle Čermáka je výzkumník odborníkem v dané oblasti a proces celého výzkumu má pevně ve svých rukou, avšak jeho pozice je nestranná. (Čermák in Hendl, 2016)

Neexistuje přesný návod toho, jakým způsobem má být kvalitativní výzkum prováděn.

Přednosti kvalitativního výzkumu jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka 3 Přednosti kvalitativního výzkumu (Hendl, 2016, s. 48)

získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, událostí, fenoménu
zkoumá fenomén v přirozeném prostředí
umožňuje studovat procesy
umožňuje navrhovat teorie
dobře reaguje na místní situace a podmínky
hledá lokální (idiografické) příčinné souvislosti
pomáhá při počáteční exploraci fenoménů

Po porovnání obou výzkumných postupů byl tuto práci zvolen právě přístup kvalitativní.

Cíle výzkumu

Na začátku každého výzkumu je nutné si stanovit cíle výzkumu a zhodnotit, zda jsou vhodně stanoveny. Maxwel rozlišuje 3 typy cílů. Intelektuální cíl je orientován na odborné čtenáře výzkumu a pomáhá k rozšíření odborných poznatků. Praktický cíl je svým zaměřením určen k využití pro praxi. Posledním typem je personální cíl, jehož úkolem je zvýšit odbornost samotného výzkumníka. Výzkumník by se neměl omezovat pouze na dosažení jednoho cíle, ale naplňovat jich více či v ideálním případě všechny. (Maxwel in Švaříček, , 2014)

Hlavním cílem této diplomové práce je zjištění a popsání současných možností studia pro studenty se SVP na Univerzitě Pardubice. Studium vysoké školy je pro každého velice náročné a počátek studia je zlomovým okamžikem v životě každého jedince. Pro studenty se SVP je tato situace obtížnější a výrazně náročnější než pro studenty, kteří se s žádným handicapem nepotýkají.

Dílčí cíle výzkumu byly rozděleny do následujících oblastí:

- Analýza dokumentů souvisejících se studiem studentů se SVP.
- Zjistit informace o možnostech studia studentů se SVP od pracovníků Centra Alma.
- Zjistit informace o spolupráci mezi studentem se SVP a UPa.

K takto vytyčeným cílům se pojí tyto výzkumné otázky:

- Jaké možnosti deklarují studentům se SVP dokumenty související se studiem?

- Jak vidí možnosti studia studentů se SVP zainteresovaní pracovníci Centra Alma?
- Jaká je spolupráce mezi studentem se SVP a UPa?

Metody sběru dat

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvalitativní přístup, kde se mi jako nejvhodnější metoda sběru dat jevil hloubkový polostrukturovaný rozhovor, který je zároveň nejčastější používanou metodou v tomto výzkumném designu. Rozhovor neboli interview je vedený proces s jasně vymezeným cílem. Rozhovor bývá veden zpravidla s jednou osobou, maximálně však se třemi osobami zároveň, a to z důvodu, aby nedocházelo k fenoménu, zvanému skupinová dynamika. (Miovský, 2006)

Švaříček rozhovor charakterizuje jako *„[…] nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.“* (Švaříček, s. 159)

Hloubkový rozhovor dělíme na nestrukturovaný, polostrukturovaný a strukturovaný rozhovor. Jak již bylo zmíněno výše, výzkum byl realizován prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru. Tento typ rozhovoru je náročnější na přípravu, protože je třeba specifikovat okruhy otázek, kterých se musí výzkumník držet. Jedná se o otevřené otázky a výzkumník je může v průběhu rozhovoru doplňovat, měnit jejich pořadí. Takovým způsobem práce může výzkumník získat z jednotlivých rozhovorů maximum informací.

Metody zpracování dat

Metody, jakými můžeme zpracovávat kvalitativní data, existuje několik. Mezi nejčastější metody patří pořízení audio a video záznamu. V rámci svých možností jsem zvolila pro výzkum pouze audiozáznam, tzn. nahrávání jednotlivých rozhovorů na diktafon. Získaná data jsem dále zpracovávala a analyzovala. Z audiozáznamu byl pořízen doslovný přepis rozhovorů, bez korektur a úprav. Dalším krokem takto přepsaných rozhovorů je jejich kódování. Definovat pojem kódování není zcela jednoduché vzhledem k jeho širokému pojetí. Obecně lze říci, že během kódování dochází k převodu přepsaných rozhovorů do datových segmentů, které slouží pro další zpracování. V procesu kódování hraje důležitou roli opakované čtení textu. Výsledkem zpracování dat je seznam kódů. (Miovský, 2006)

Charakteristika výzkumného souboru

Mezi důležitou fázi v přípravě výzkumu patří výběr výzkumného souboru. Výběr respondentů proběhl metodou záměrného výběru. „*Znamená to, že na základě stanoveného kritéria cíleně vyhledáváme pouze ty jedince, kteří toto kritérium (nebo soubor kritérií) splňují a současně jsou ochotni se do výzkumu zapojit.“* (Miovský, 2006, s. 135). V případě mého výzkumu se jednalo o dva druhy respondentů – konkrétní zaměstnance specializovaného pracoviště – Centrum Alma Univerzity Pardubice a respondenty s DMO studující na Univerzitě Pardubice.

Všichni respondenti byli předem seznámeni s využitím získaných dat pro účely diplomové práce a byli poučeni o možnosti kdykoliv od výzkumu odstoupit, a to bez udání důvodu. Všichni dotazovaní souhlasili se zaznamenáváním rozhovorů prostřednictvím diktafonu a byli ujištěni o jejich anonymitě.

Z výše uvedeného vyplývá, že respondenti byli rozděleni do 2 kategorií. První kategorii nazvanou Z tvořili zaměstnanci Centra Alma a druhou kategorii s názvem S tvořili studenti Univerzity Pardubice.

Vlastní výzkum

Tato podkapitola praktické části práce je věnována popisu procesu výzkumného šetření. Na začátku byl vypracován projekt diplomové práce, kde byly stanoveny hlavní a vedlejší cíle. Následně došlo k vypracování oblastí výzkumných otázek. Na základě takto vytvořeného rámce byl vybrán design výzkumu a s tím související vhodná metoda sběru dat.

V další fázi výzkumu byli osloveni vhodní respondenti. Jako cílové skupiny jsem si zvolila zaměstnance specializovaného pracoviště UPa a studenty s DMO, kteří studují na Univerzitě Pardubice. Výběr výzkumného vzorku byl zvolen s ohledem na zaměření výzkumníka a dostupnost respondentů.

První cílovou skupinu tvoří zaměstnanci Centra Alma. Při průběhu výzkumu se podařilo navázat spolupráci se dvěma zaměstnanci zmíněného centra. S těmito respondenty se podařilo realizovat všechny potřebné fáze výzkumu. Spolupráce byla bezproblémová.

Dle zjištěných informací do výzkumného vzorku spadají čtyři studenti. Výzkumník oslovil všechny čtyři studenty. V přípravné fázi výzkumu s účastí na šetření souhlasili všichni vybraní studenti, před samotnou realizací výzkumu, jeden z respondentů účast odmítl.

Samotného výzkumu se tedy účastnili 3 studenti. Všichni tito respondenti ochotně spolupracovali.

Se souhlasem všech zúčastněných byly realizovány hloubkové polostrukturované rozhovory, jejichž příprava a uskutečnění trvaly téměř rok.

Nejnáročnější fází výzkumu bylo sjednání jednotlivých schůzek s respondenty a jejich následná realizace. Vzhledem k různým zdravotním potížím respondentů docházelo k rušení již stanovených termínů rozhovorů a sjednávání nových schůzek.

Zaměstnanci odpovídali na 10 otázek, které byly zařazeny do 5 odpovídajících kategorií. Pro rozhovory se studenty bylo vytvořeno celkem 26 otázek rozdělených do 4 oblastí. Otázky byly v průběhu rozhovoru dle potřeby modifikovány či doplněny.

Rozhovory probíhaly v prostorách univerzity v klidném a přátelském prostředí relaxační místnosti.

Interpretace dat respondentů skupiny Z

Respondentka Z1 působí v Centru ALMA na pozici speciálního pedagoga. Zaměřuje se zejména na diagnostiku a posuzování specifických potřeb studenta či uchazeče o studium. Tuto funkci vykonává od roku 2012 na částečný úvazek, zbylou část úvazku se věnuje akademické činnosti.

Respondentka Z2 působí v Centru ALMA od roku 2014 jako referent. Zabývá se realizováním podpory studentů se specifickými potřebami.

1. **Informace pro uchazeče o studium**

Obě respondentky shodně uvedly, že uchazeči se specifickými potřebami se o možnostech studia na UPa často dozvědí skrze **webové stránky**, na **Dnech otevřených dveří**, které UPa pořádá či na **veletrzích**, kterých se účastní. Z1 sděluje zkušenost, že student projeví zájem o určitý obor nebo studijní program ještě na **střední škole**. Připojuje příklad z praxe, kdy potenciální uchazeč o studium, navštívil Centrum ALMA společně s výchovným poradcem ze střední školy. Také respondentka Z2 uvádí, že uchazeči kontaktují Centrum ALMA. *„Nejčastěji se zajímají samozřejmě o studium uchazeči před podáváním přihlášek a často se stává, že se obrátí přímo na nás, jako na centrum Alma, jako na specializovaný pracoviště.“* Každý ze zaměstnanců UPa by měl mít povědomí o tom, že na UPa Centrum Alma funguje a případně uchazeče o studium na toto pracoviště nasměrovat.

2. Proces přijetí studenta s SVP na UPa

Centrum ALMA s uchazečem o studium začíná pracovat ve chvíli, kdy avizuje, své **specifické potřeby.** Nejčastěji se tak stává prostřednictvím elektronických přihlášek. **Elektronická přihláška** udává možnost zaškrtnout políčko, jehož prostřednictvím může dát na vědomí, že je uchazečem se specifickými vzdělávacími potřebami. Studijní oddělení následně předá tyto informace zaměstnancům Centra ALMA. Dle vyjádření Z2 je to pro ně stěžejní. „*Ve chvíli, kdy se rozhodně, že vystoupí, jak já tomu říkám, z anonymity, označí toto políčko, pro nás určitě hodně důležitý, …, samozřejmě pro nás je to na prvním místě signál pro tu práci a začneme vlastně nějakým způsobem se zabývat tím dotyčným uchazečem, …"* Následně je uchazeč Centrem ALMA kontaktován prostřednictvím **informačního emailu**, ve kterém se dozví, jakým způsobem Centrum funguje a jaké formy podpory může uchazeči poskytnout. Pokud uchazeč projeví zájem o spolupráci s Centrem, následuje **osobní schůzka** uchazeče a týmem zaměstnanců Centra na půdě Univerzity. *„Na prvopočátku je ten tým malej, je to vlastně přítomnost někoho z nás z centra Alma, kdo se zabýváme a právě tím administrativně technickým a organizačním procesem, …"*Na schůzce jsou většinou přítomny obě respondentky. Společně s uchazečem řeší konkrétní situace v závislosti na jeho individuálních potřebách. Respondentka Z2 označuje přítomnost respondentky Z1 jako nepostradatelnou z důvodu vyhodnocování studijních nároků uchazeče vzhledem k jeho specifickým potřebám. Z1 to konkretizuje: „*Pročtu si zprávu, která popisuje specifické potřeby konkrétního studenta a na základě toho mohu diagnosticky zpracovat a doporučit, jak konkrétně s daným studentem pracovat."* Na otázku, jakým způsobem probíhá **diagnostika** u uchazečů s DMO, odpovídá, že *„ … u studentů s dětskou mozkovou obrnou je to trošku problematické, …"*Orientuje se například podle zpráv, které si student přinese buď ze speciálně výchovného centra, nebo pedagogicko-psychologické poradny. Většinou se jedná o zprávy, které měl uchazeč vypracované jako podklad pro uzpůsobení Maturitní zkoušky. Respondentka Z1 uvádí další dokumenty, které jsou pro posuzování nároků na studium stěžejní. Jsou jimi například posudky a zprávy od Okresní správy sociálního zabezpečení, Rozhodnuti o přiznání průkazu ZTP a další.

Dalším krokem, který Centrum ALMA uchazeči nabídne, je **komplexní zhodnocení vybraného studijního programu a oboru**. V tuto chvíli se tým pracovníků rozrůstá o pracovníky studijního oddělení, koordinátory pro studenty s SVP na jednotlivých fakultách, vedoucí kateder či konkrétní vyučující. Pracovník centra společně s týmem spolupracovníků uchazeči podá kompletní informace o oboru, a to tak, aby uchazeč získal představu o průběhu

přijímacího řízení, náplni, náročnosti a také limitech vybraného oboru. Z2 považuje za důležité „ *... jít vlastně do detailu a každý rok při tom studiu v jednotlivém předmětu do jeho podmínek při splnění a zabývat se tím, aby jsme tomu uchazeči, ... řekli jestli, jestli se tam právě nejeví nějaká překážka, vzhledem k tomu že třeba by nemusel dokončit to studium, protože to nebude možné.“*

3. Podpora studentů s SVP na UPa

Centrum ALMA jakožto specializované pracoviště pro studenty s SVP na UPa podporu řídí **Pravidly pravidly pro poskytování dotací veřejným vysokým školám**, které vydává Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy jakožto legislativní dokument pro veřejné vysoké školy. Součástí těchto pravidel je **metodická část**, která popisuje, jakým způsobem mají být vyrovnávány podmínky pro studium a jakou formou má být realizována podpora studentům. Každý zdravotní handicap, či znevýhodněni má svou kategorii, pro kterou jsou jasně stanoveny zásady práce a forma konkrétní podpory, které jsou pro daný typ handicapu či znevýhodnění nejvhodnější. Z2 dodává: *„Někdy nejzásadnější, ale neznamená to, že bychom se museli držet striktně toho, co je napsáno v metodické části pravidel. Samozřejmě je potřeba vycházet z toho praktického dopadu toho postižení nebo znevýhodnění pro studenty a při studiu, na to samotné studium.*“ Aby studenti UPa mohli být zařazeni do příslušné kategorie, musí podepsat **Souhlas se zpracováním osobních údajů.** Dalšími dokumenty, které jsou pro Centrum ALMA důležité, jsou dvě **vnitřní směrnice UPa.** Tyto směrnice upravují práci právě na vyrovnávání podmínek studia. Respondentka Z2 doplňuje, že se nejedná o formu úlevy, nebo možnosti nesplnění podmínek studia.

Forem podpory pro studenty s tělesným postižením realizuje UPa hned několik. Podpora, o které respondentky hovořily jako první, byla **podpora přístupnosti prostředí**. Obě respondentky uvádějí, že s ohledem na studenty s tělesným postižením je třeba odstraňovat fyzické a architektonické překážky a vytvářet prostředí bez bariér. Respondentka Z1 zmiňuje přístupnost konkrétních objektů, které jsou součástí Univerzitního kampusu: *„Máme bezbariérovou knihovnu a také menzu s výtahem.“* Uvádí, že některé budovy přístupné nejsou, ale s tím nelze nic udělat. Respondentka Z2 doplňuje, že je třeba zpřístupňovat ubytování na kolejích, protože zde mají ubytované studenty s tělesným postižením. Výuka studentů s tělesným postižením, primárně s postižením dolních končetin, je situována bezvýhradně do bezbariérových prostor. Z1 dodává: „*snažíme se například studentům zajistit učebny, aby se nemuseli moc přemisťovat, protože to zdržuje, ...“*

Dalším typem podpory je podpora studentů s SVP při samotném studiu. Studenti s postižením horních končetin mají často nějakým způsobem narušenou jemnou motoriku. Pokud jim tento stav znemožňuje pořizovat si zápisy z hodin, mohou využít **asistenčních služeb ve výuce**, kdy jim zápis pořizují spolužáci. Další možnost **technické podpory**, kterou Z2 uvádí jako nejvíce vyhovující pro všechny typy postižení, je nahrávání si výuky na diktafon. Při psaní seminárních a závěrečných prací může student využít notebook se speciálním softwarem – diktovacím programem, který převádí řeč do textové podoby. Z2 upozorňuje na skutečnost, že „ *… u studentů, který mají výbornou artikulaci, skvělou a vyváženou intonaci hlasu ten diktovací program pracuje téměř bezchybně a jsou s tím hodně spokojeni. Ale není to pravidlem, že by to takhle bylo možný, pro všechny, vlastně, uživatele.“*

Z rozhovorů bylo patrné, že Centrum ALMA nepracuje pouze na odstraňování architektonických a technických bariér, ale také těch komunikačních. Centrum nabízí podporu v rámci studijní skupiny, a to jak se studenty, tak s akademickými pracovníky. Respondentka Z1 hovoří o komunikaci v rámci studijní skupiny, která je, dle jejího názoru lepší v humanitní větvi vzděláváni. Pokud si to student přeje, je dobré ostatním členům studijní skupiny vysvětlit jeho specifické potřeby. *„ … že má třeba navýšení času, že když jsou zkoušky, tak že jde první, ano a snažíme se u těch studentů jaksi vzbudit takové ty morální vlastnosti a úctu ke studentům, kteří ty specifické potřeby mají.“* Respondentka Z2 uvádí zkušenost s vyučujícími, kteří mají na přednášce studenta s postižením. A zároveň říká, že mezi její hlavní úkoly a náplň práce patří *„vytvořit představu jak upravit to samotné studium v rámci ať už semestru, nebo v průběhu celého studia anebo vůbec samotnou zkoušku. Protože někteří studenti, kteří mají třeba problém s komunikací verbální, tak se vymýšlí nebo vůbec zkoušíme realizovat jinej typ zkoušky. Takže například místo ústní zkoušky elektronická forma zkoušky nebo naopak. Samozřejmě zkouška, kdy je přítomen asistent, ať už osobní nebo studijní, je pro vyučující mnohdy vůbec nepředstavitelná a zvládnout to takříkajíc přesvědčit, že je možné takto zkoušku realizovat a uznat studentovi je někdy fakticky dost náročnej proces.“*

Respondentka Z1 uvádí, že rámci podpory studentů s SVP Univerzita **spolupracuje s dalšími organizacemi**, které se zaměřují na pomoc osobám s různým typem handicapu. Respondentka mluví o konkrétní službě pro studenty s tělesným postižením, kterou Univerzita sjednává prostřednictvím organizace. „*A sice forma osobní asistence, studijní asistence – je tady zásadní oblast tady tohoto typu postižení a spolupracujeme tady v tom případě mimo univerzitu tady s Centrem pro zdravotně postižené v rámci Pardubického kraje.*

Respondentka Z2 upozorňuje ještě na jeden typ podpory, který považuje za mnohdy ten nejdůležitější. Tím je **psychologická podpora.** Součástí Centra ALMA je **Akademická poradna APUPA.** Její tým je připraven se studentem řešit stresové a krizové situace. Student má možnost obrátit se na krizového interventa, psychoterapeuta, psychologa. „*Určitě to hodně využívají studenti a myslím si, že je to nedílnou součástí centra Alma, bez toho bychom si asi nedokázali tu podporu ani dost dobře představit. Protože někdy je významnější třeba podpora psychologická, rada od psychologa než samotná pomoc například zapůjčením techniky, …"*

4. Problémy při studiu studentů s SVP

Obě respondentky se setkávají s tím, že vyučující mívají **výhrady** ke studiu studentů se specifickými potřebami. Respondentka Z2 na základě vlastních vyhodnocení míní, že vyučující často **nemají dostatek zkušeností**. Respondentka Z1 uvádí, že **si vyučující nedokáží představit,** že by student s handicapem mohl zvládnout studium na vysoké škole. Jako další problém respondentka Z2 uvádí **osobní bariéry v člověku,** …"*aby přistupovali rovně ke komukoliv s jakýmkoliv postižením, nebo znevýhodněním. A sice člověku dost často vadí být v úzkém kontaktu s takto postiženým člověkem.* Hlavní roli zde hraje **strach**, …" *protože oni nevědí, jak mají reagovat, když ten dotyčný člověk něco bude potřebovat."* Respondentka však dodává, že se daří problémy při studiu studentů se specifickými potřebami řešit, a to na základě osobních jednání s vyučujícími. „*A tím pádem, takzvaně jak já tomu říkám, fakt morální bariéry a předsudky a vůbec mylný představy se podaří zvládnout a vlastně ti vyučující to přijmou jako fakt a nemají s tím ve výsledku vůbec žádný problém. Takže já tomu říkám poznání, porozumění a pochopení a pak přijde ta pomoc a podpora. Protože bez toho poznání vůbec není možné vyhodnotit tu situaci a zamyslet se vlastně nad realizací čehokoliv."* V této souvislosti respondentka zmiňuje, že Univerzita pořádá osvětové semináře, pro vyučující a ostatní zaměstnance, o které je z jejich strany velký zájem. *…"mají zájem na tom rozšířit si povědomí o tom, jak přistupovat, jak komunikovat, jak se s takovýma lidma prostě potkávat a běžně s nima vést dialog."*

5. Zpětná vazba od studentů

Respondentky zpětnou vazbu od studentů s SVP mají, uvítaly by ji však ve větší míře. Respondentka Z1 zmiňuje **nominaci** Centra ALMA na cenu Mosty, což vnímá jako velkou **motivaci** pro další práci se studenty. Respondentce Z2 studenti často **sdělují úspěchy** na konci semestru.

Tabulka 4 Výzkumné kódy a kategorie – zaměstnanci

Kategorie	Kód
1. Informace pro uchazeče s SVP	Webové stránky Den otevřených dveří Veletrhy Střední škola
2. Proces přijetí studenta s SVP	Specifické potřeby Elektronická přihláška Informační email Osobní schůzka Diagnostika Komplexní zhodnocení vybraného oboru
3. Podpora studentů s SVP	Centrum ALMA Pravidla pro poskytování pro dotací VVŠ Metodická část Souhlas se zpracováním osobních údajů Vnitřní směrnice UPa Formy podpory Podpora přístupnosti prostředí Asistenční služby ve výuce Technická podpora Podpora v rámci studijní skupiny Spolupráce s dalšími organizacemi Psychologická podpora Akademická poradna APUPA
4. Problémy studentů s SVP	Výhrady vyučujících vůči studiu studentů s SVP Nedůvěra ve schopnosti studenta se SVP Nedostatek zkušeností vyučujících Osobní bariery v člověku Strach

5. Zpětná vazba	Nominace na cenu Motivace Sdělení úspěchu

Interpretace dat respondentů skupiny S

Respondent S1

Respondentovi S1 je 23 let. Studium na UPa si vybral z důvodu, toho že se nachází v okolí jeho bydliště. Studuje zde čtvrtým rokem, navštěvuje Filozofickou fakultu. Má dětskou mozkovou obrnu, konkrétně spastickou kvadruparézu., která mu zasahuje do celého těla. Má oslabenou jemnou motoriku a tuposlepost levého oka.

Respondent S2

Respondentce S2 je 28 let. Pro studium na UPa se rozhodla, protože se jedná o univerzitu, která je nejblíže jejího bydliště. Čtvrtým rokem studuje Filozofickou fakultu. Má spastickou kvadruparézu.

Respondent S3

Respondentovi S3 je 21 let. Studium na UPa si vybral proto, že jako nejbližší univerzita od jeho bydliště a nabízela studium vybraného oboru. Prvním rokem je studentem Filozofické fakulty. Má spastickou diparézu s levostrannou převahou.

1. **Informace o možnosti studovat na UPa**

O možnosti studovat na UPa se respondenti dozvěděli rozdílným způsobem. Respondent S1 uvedl, že se k němu informace dostala prostřednictvím **letáků** a díky **diskuzi** se spolužáky na gymnáziu. Respondentka S2 byla informována od **studenta,** který již na **UPa** tou dobou studoval. Říká *„Protože tam prvním rokem studoval už můj přítel, ten mi o univerzitě pověděl.“* Respondent S3 původně o studiu v Pardubicích neuvažoval. O UPa se dozvěděl díky **rodičům**, konkrétně sděluje: *„Já jsem dříve si brousil zuby na Olomouc, že bych šel studovat do Olomouce. Ale to mi rodiče říkali, že to je hrozně daleko. A jednou prostě mi našli, že je univerzita v Pardubicích, abych se na ni šel podívat.“* Všichni respondenti nejdříve hledaly informace **přes webové stránky** UPa Respondentka S2 konkretizuje: *„Já jsem prohledala webové stránky, našla obor, co by mě mohl zajímat.“* Respondent S1 zjišťoval další potřebné informace *„… přes **poradenské centrum UPa** a organizaci **APUPA.**“* Respondent S3 se zúčastnil Dne otevřených dveří na UPa. Uvádí, že webové stránky UPa

navštívil a byl skeptický k tomu, jakým způsobem se bude jím vybraný obor vyučovat. *„A říkal jsem si dobře, tak půjdu na **den otevřených dveří** a uvidíme.“* Dodává, že obavy byly zbytečné. „*A když jsem tady byl na dni otevřených dveří, tak na mě udělali obrovský dojem.“*

Všichni dotazovaní **konzultovali možnosti a podmínky studia** na UPa ještě před konáním příjímacích zkoušek. Respondenti S2 a S3 byli kontaktování specializovaným pracovištěm na UPa, poté co v **elektronické přihlášce** zaškrtli, že jsou **uchazeči se specifickými potřebami**. Respondent S1dle svých slov *„přes web dohledal zodpovědné osoby.“* Respondentka S2 zmiňuje osobní schůzku, která proběhla na UPa. „*Sjednali jsme si schůzku … v té době to byla myslím APUPA ještě … “* Na **schůzce** zaměstnanec specializovaného pracoviště zjišťoval, veškeré informace o tom, jakou podporu by respondentka S2 mohla v rámci přijímacích zkoušek a studia potřebovat. Ostatní respondenti tuto část nijak nerozvedli.

Další otázka směřovala k tomu, co bylo pro respondenty důležité s ohledem na jejich specifické potřeby v souvislosti s přijímacími zkouškami, nebo možným studiem. Respondent S1 nic takového neuvádí, odpověděl: „*Abych zvládl studium i přes můj handicap. V mém případě jsem se snažil, abych zvládl studium, tak jako moji zdraví kolegové.“* Respondent S3 hovořil o tom, že věděl o možnosti časové kompenzace, v průběhu přijímacích zkoušek, na kterou se dle svých slov *„moc netvářil“*, nicméně později uznal, že alespoň nejnižší časové navýšení by bylo dobré, *„protože nervozita hraje svou roli.“* Pro respondentku S2 hrálo roli hned několik aspektů. Zajímalo ji, „ … *jestli vůbec je univerzita schopna mi udělat takové podmínky, abych na ní i s handicapem mohla studovat.“* Vlivem handicapu má respondentka narušenou jemnou motoriku, proto se dotazovala na možnost časové kompenzace. Uvedla, že toto servisní opatření využívala již na základní a střední škole. Zásadní pro ni byla bezbarierovost učeben a také to, jestli je škola schopna zajistit studijní asistenci po dobu, kdy ji její přítel nebude moci asistovat. „*Protože tím, že přítel studuje, aby se o mě mohl někdo postarat. Abych mohla studovat a mohli se střídat.“*

Do této oblasti rozhovoru spadala také otázka, jaká servisní opatření byla respondentům nabídnuta Centrem Alma. Respondent S1 odpověděl: „*Zpočátku mi byl nabídnut specifický rozvrh, abych mohl stihnout i rehabilitace.“* Doplnil, že nakonec tuto možnost odmítl a studoval standartním způsobem. Možnost zapůjčení notebooku nevyužil. Dodal, *že „hlavním plusem bylo využití relaxační místnosti na UPa.“* Respondentka S2 si nepamatovala, zda ji nějaká opatření byla nabídnuta. Respondent S3 odpověděl nepřímo a to, že nic nepotřebuje.

2. Přijímací zkoušky

U všech respondentů probíhaly přijímací zkoušky **písemnou formou** v **bezbariérových prostorech** Univerzity.

Respondent S3 absolvoval přijímací zkoušky na dva obory, na jeden z nich byly přijímací zkoušky **ústní**. Respondenti S1 a S2 uvedli, že přijímací zkoušky byly realizovány **v poradně APUPA** z důvodu **navýšení časového limitu.** Ze stejného důvodu konal přijímací zkoušky odděleně od ostatních uchazečů také respondent S3. „ *... jsem byl s jedním klukem oddělený v **jiné učebně**, kde jsme měli časové navýšení, ...“* Respondentka S2 doplnila, že s ní v místnosti byla přítomna pověřená osoba, „ … *která vlastně hlídala, abych na každou tu oblast měla v podstatě stejné podmínky, jako ostatní, akorát trochu navýšení času, takže hlídala čas a byla tam se mnou.“*

3. Vlastní studium

Přechod ze střední školy na vysokou školu je náročný proces pro všechny studenty, zvláště pak pro ty, kteří se potýkají s nějakým handicapem. **Adaptaci** na VŠ hodnotili respondenti různě.

Respondent S1 pociťoval velký stres ohledně požadavků a náročnosti učiva. Respondentka S2 byla překvapena, což dále rozvedla. *„Protože mi přišlo, že to bylo neuvěřitelně snadný, jako ten bakalář, co se týče integrace a mého zvykání si na ten studentský život.“* Situaci zároveň porovnala se se studiem na základní a střední škole. „*Tak když to vezmu zpětně, tak mi to přišlo jako nejsnazší. … Já jsem si zvykla rychle.“* Respondent S3 uvedl, že, *„co se týče studia, tak to bylo naprosto v pořádku.“* Hovořil a adaptaci v souvislosti s bydlením na kolejích. *„Já bydlím na koleji a tohle byla moje první zkušenost, kdy jsem na koleji byl. Takže já jsem si na to v začátcích zvykal, co si mám ohlídat.“*

S adaptací na VŠ souvisí také spolupráce s akademickými pracovníky a spolužáky ve studijní skupině.

Všichni respondenti uvedli, že navázání spolupráce s vyučujícími proběhlo v pořádku. Respondenti S1 a S3 spolupráci uvedli jako výbornou. Respondent S1 doplňuje: „*Brali mě jako každého jiného studenta.“* Respondent S3 řekl, že si nemá na co stěžovat. Respondentka S2 uvedla, že ji vyučující vyšli vstříc. Oceňuje, že s ní vyučující komunikovali o tom, co potřebuje. „*Hodně těch učitelů na to šlo tím stylem, že se ptali. Že věděli, že se můžou narovinu zeptat. Což pro mě osobně je asi to nejpříjemnější, jakým způsobem se mnou člověk může*

komunikovat. Když chceš něco vědět, prostě se zeptej, buď ti odpovím, nebo ne. A podobně takhle šli i vyučující.“

Co se týče studijní skupiny, žádný z respondentů neinformoval kolektiv na začátku studia o jejich specifických potřebách.

Podle respondenta S1 *„nic takového nebylo potřeba.“* Uvedl však, že na začátku studia v kolektivu vnímal lehkou nervozitu, *„… asi jeden až dva týdny nevěděli, jak se mnou diskutovat.“* Respondentka S2 uvedla, že ještě před nástupem na vysokou školu uvažovala, zda spolužákům říct o svých specifických potřebách. „*To byla jedna z prvních věcí, který jsem furt rozmýšlela, jestli to těm studentům říct, jak jim to říct.“* Nakonec to vyřešila tak, že pokud se některý ze spolužáků zeptal, vysvětlila mu co a jak. *„Ono to tak nějak vyplynulo, i tím, jak jsme spolu trávili na tom kampusu čas, tak se to tak nějak vysvětlilo.“* Respondent S3 uvedl, že to nepotřeboval řešit, protože od spolužáků nepotřebuje pomoci, *„ale všichni jsou takoví vstřícní.“*

Všichni respondenti se na začátku studia nebo v jeho průběhu potýkali s **obtížemi** různého charakteru.

Respondent S1uvedl problém s prostory na UPa, které dále konkretizoval. *„… schodiště a vzdálenost mezi například knihovnou a učebnou.“* Na otázku, zda ví, na koho se obrátit v případě potřeby odpověděl, že si jména nepamatuje a vše zvládá sám.

Respondentka S2 uvedla, že na začátku studia musela vyučující ukázat smlouvu, kterou uzavřela s UPa o tom, že má nějaké specifické potřeby, v tomto případě se jednalo o navýšení časového limitu. Dále zmiňuje situaci, kdy vyučující vypíší zkoušku v budově, která pro respondentku není přístupná a ona se jim musí připomínat. *„ …, při každém zkouškovém musíš zvlášť těm učitelům psát emaily, že se nedostaneš do budovy, která není bezbariérová.“* Na problém bezbariérovosti naráží i v rámci exkurzí, které jsou součástí jejího studijního plánu. *„A celkově se úplně dopředu, když plánují nějaké exkurze, nebo tak, tak si myslím, že se úplně nepočítá s tím, že je tam handicapovaný student. Protože, když se třeba zeptám, jestli je exkurze bezbariérová, tak se to dodatečně vždycky musí zjišťovat.“* Uvedla, že v případě problému se vždy obrací na pracovníci informačního a poradenského centra. „*Za ní chodím vždycky a ona mě buď nasměruje za někým z dalších vyučujících, nebo když je to problém, který dokážeme vyřešit spolu, tak to vyřešíme spolu. Což je mi asi nejmilejší.“* Respondentka S2 má k ní největší důvěru, protože má jistotu, že problém nepřenese do výuky.

Respondent S3 uvedl, že ho nenapadá žádný závažný problém, který by v souvislosti se studiem potřeboval řešit. V případě potřeby má kontakt na pracovníka Centra ALMA. Svěřil, že se, že se správkyní kolejí řeší výměnu postele na pokoji. *„Já jsem dostal na pokoj takovou tu velkou, zdravotní a mně se na ní špatně spalo.“*

Ke studiu na vysoké škole patří také **finanční zajištění** studentů, tazatelku zajímalo, zda respondenti dostávají od UPa nějakou finanční podporu.

Respondent S1 řekl, že nikoliv.

Respondentku S2 univerzita podpořila několikrát jednorázovým stipendiem. Z dalšího hovoru bylo patrné, že tuto skutečnost oceňuje, jelikož „*..., je to asi náročnější v tom smyslu, že tím, jak si musíme platit nějaké kurzy, nebo tak, zdravý jedinec si najde brigádu a vydělá si na to, já s handicapem těžko budu zvládat brigádu a ještě třeba školu.“*

Respondent S3 dostává ubytovací stipendium, byla mu snížena fixní platba za ubytování na kolejích a v dalším semestru bude pobírat také prospěchové stipendium.

Další zkoumanou oblastí byly další **formy podpory** a servisních opatření, které UPa nabízí.

Všichni respondenti využili nebo využívají časovou kompenzaci. Respondenti S1 a S3 toto servisní opatření uvedli pouze v souvislosti s přijímacími zkouškami. Respondentka S2 časovou kompenzaci potřebuje při všech písemných zkouškách. Kromě toho využívá studijní asistenci, kdy ji pomáhají spolužáci a její přítel, který na UPa také studuje. Respondentka S2 jako jediná z dotazovaných využívá zapůjčenou kompenzační pomůcku. *„ ..., mám zapůjčený diktafon, protože jsem si ho vlastně zapůjčovala kvůli nahrávání rozhovorů k bakalářské práci. A ještě pořád ho mám kvůli diplomové práci“*

O zázemí pro studenty v podobě relaxační místnosti věděli všichni respondenti. Pro respondenta S1 je tento prostor útočištěm. „*Uvítám možnost odpočinku a mít si kam odložit věcí.*“ Respondentka S2 relaxační místnost moc nevyužívá. *„Nevím, klíč od ní mám, párkrát jsem tam byla, ale většinou jsem tam byla, když jsem čekala na další hodinu, když mi třeba odpadla nějaká, ale jinak tam moc často nepobývám.“* Respondent S3 zatím neměl potřebu relaxační místnost využít.

Žádný z respondentů se doposud nepotřeboval obrátit na Akademickou poradnu APUPA a její pracovníky. Respondent S3 dodává, že se to může změnit v době, kdy se bude připravovat na Státní závěrečné zkoušky.

Na otázku týkající se nejdůležitější podpory ze strany UPa pro ně samotné odpověděli pouze dva respondenti. Respondentka S2 potřebuje psychickou podporu a pohodu při studiu. *„Je pro mě důležité, abych se já cítila na té škole dobře.“* Zastává názor, že *„ … že pokud se člověk ve škole necítí dobře, tak tam studovat nemůže. Rozhodně ne člověk s handicapem. Protože by ho to demotivovalo.“* Pro respondenta S3 je nejdůležitější, že mu bylo přiděleno bezbariérové ubytování na koleji. Jako důležité vnímá to, že mu po skončení studia může univerzita pomoci s výběrem zaměstnání.

4. Doplňující informace ke studiu (pozitivní zpětná vazba, návrhy na zlepšení)

Respondenta S1 příjemně překvapila semknutost kolektivu a vedení vyučujících. Také respondent S3 oceňuje své vyučující. *„Já mám radost z toho, že tady učí opravdu kapacity.“* Respondentka S2 pozitivně hodnotí povědomí vyučujících o problematice týkající se studentů s handicapem.

Respondent S1neuvedl nic, co by se mělo na UPa vzhledem k inkluzivním aktivitám zlepšit. Respondentce S2 by pomohlo, aby všichni vyučující vzali na vědomí, že se nedostane do bariérových prostor UPa a počítali s tím při plánování umístění zkoušek. Respondentka S2 by dále uvítala, aby jí bylo umožněno účastnit se exkurzí. Respondent S3 by uvítal, kdyby se dveře v chodbě kolejí otevíraly na fotobuňku.

Tabulka 5 Výzkumné kódy a kategorie – studenti

Kategorie	Kód
1. Informace o možnosti studovat na UPa	Letáky Diskuze na gymnáziu Student UPa Rodiče Webové stránky Den otevřených dveří UPa Poradenské centrum UPa APUPA Konzultace možností a podmínek studia Specializované pracoviště UPa Elektronická přihláška Uchazeč se specifickými potřebami Schůzka
2. Přijímací zkoušky	Bezbariérové prostory Písemná forma Ústní forma Poradna APUPA Jiná učebna Navýšení časového limitu
3. Vlastní studium	Adaptace Obtíže Finance Forma podpory
4. Doplňující informace ke studiu	Pozitivní zpětná vazba. Návrhy na zlepšení

Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Cílem této diplomové práce bylo zjistit a popsat, jaké jsou současné možnosti studia pro studenty s tělesným postižením na UPa. Tohoto cíle bylo dosaženo prostřednictvím vedlejších cílů. Vedlejší cíle byly tři a to: analýza dokumentů souvisejících se studiem studentů s SVP, zjištění informací o možnostech studia studentů s SVP od pracovníků Centra Alma a zjištění informací o spolupráci mezi studentem s SVP a UPa.

Analýza dokumentů započala zmapování dostupných předpisů souvisejících s tématem práce. Jako stěžejní byly zvoleny směrnice UPa, metodický pokyn MŠMT, Národní plán vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období, výzkumy a analýzy týkající se tématu, Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách, Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, Listina základních práv a svobod České republiky. Stěžejní části těchto dokumentů jsou popsány v teoretické části práce a opírá se o ně praktická část. Vnímám pozitivně, že tato problematika je ukotvena v řadě předpisů. Jako problém vnímám to, že je pouze okrajově zmíněna v Zákoně č. 111/1998 Sb. o vysokých školách. Faktem je, že pokud chce vysoká škola čerpat zdrojů pro účely studia studentů s SVP, musí splňovat daná kritéria, která ukládá Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami.

Sběr informací o **možnostech studia studentů s SVP od pracovníků Centra Alma** probíhal formou rozhovorů. Rozhovory byly zaměřeny na oblasti: informace pro uchazeče o studium, proces přijetí studenta s SVP na UPa, podpora studentů s SVP na UPa, problémy při studiu studentů s SVP, zpětná vazba od studentů.

Z rozhovorů bylo zjištěno, že zaměstnanci vnímají kvantitu i kvalitu informací poskytovaných uchazečům s SVP jako vyhovující. Formy poskytování těchto informací jsou různorodé, přičemž je kladen důraz na zohlednění individuálních potřeb každého uchazeče.

Jako stěžejní v procesu přijetí studenta s SVP hodnotí zaměstnanci to, že student uvede, že SVP má. Většinou se tak děje prostřednictvím elektronické přihlášky. Dle mého názoru je tato možnost velmi přínosná. Pro včasné podání potřebných informací vhodným způsobem slouží v praxi i osobní schůzka, dle možností a potřeb uchazečů je realizována buď před podáním přihlášky, nebo po tomto aktu. Nezbytnou součástí komplexního zhodnocení vybraného oboru pro uchazeče je diagnostika. Zaměstnanci tuto oblast vnímají jako nezbytnou součást své práce.

Podporu studentů s SVP je dle zaměstnanců Centra Alma komplexní. S komplexností souvisí fakt, že podpora je poskytována týmem odborníků, kteří spolu kooperují. Zaměstnanci hodnotí kladně, že mají k dispozici dokumenty, o které se mohou opírat a zároveň existuje možnost přizpůsobení poskytování služeb individuálním potřebám jednotlivých studentů s SVP. Aktuálním tématem je také zvýšená administrativa v souvislosti s nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů. Z pohledu zaměstnanců je zjevná snaha neopomíjet žádnou z forem podpory. Což je odrazem faktu, že zaměstnanci jsou si vědomi bio-psycho-sociální dimenze člověka, tzn. včetně studentů s SVP.

Problémy studentů s SVP se dle zaměstnanců daří řešit. Nástroji pro řešení velké části problémů jsou osvěta, zkušenosti, vzdělávání a důraz na lidský přístup. Uplatňována je i metoda hledání zdrojů mimo UPa. Při spolupráci se zaměstnanci Centra Alma a dalšími zainteresovanými osobami vnímám zájem o studenty s SVP, podporu, snahu o řešení jejich problémů a zároveň oceňuji, že problémy nebagatelizují.

Zpětnou vazbu od studentů s SVP zaměstnanci vítají, vnímají ji jako přínosnou pro další práci. Vyhovovala by jim větší četnost hodnocení servisních a organizačních opatření ze strany jejich cílové skupiny. Z výzkumu vyplynulo, že potřeby zaměstnanců v této oblasti nejsou zcela uspokojeny.

Zjištění **informací o spolupráci mezi studentem s SVP a UPa** probíhalo formou rozhovorů se studenty. Rozhovory byly zaměřeny na oblasti: informace o možnosti studovat na UPa, přijímací zkoušky, vlastní studium a doplňující informace ke studiu.

Informace o možnostech studovat na UPa zjišťoval každý respondent odlišnou formou. Což potvrzuje adekvátnost kladení důrazu na individuální potřeby každého studenta s SVP ze strany zaměstnanců. Z rozhovorů vyplynulo, že možnost a realizace získávání informací je pro uchazeče velmi důležitá. Respondenti považovali za nezbytné konzultování podmínek a možností studia. Stěžejní pro respondenty v této fázi bylo ujištění, že SVP není překážkou ve studiu.

V průběhu a podmínkách přijímacích zkoušek studenti neshledávají větší obtíže. Oceňují zvláště přizpůsobení prostředí. Z výzkumu je patrné, že v souladu s teoretickou částí práce byly studentům za pomoci organizačních a servisních opatření vytvořeny rovné podmínky pro vykonání přijímacích zkoušek. Z výzkumu vyplynulo, že bohaté zkušenosti a odborná

kvalifikace zaměstnanců UPa mají přímý vliv na plynulost procesu přijetí studenta s SVP a jejich spokojenost.

Díky úspěšnosti předchozích fází jsou všichni respondenti studenty UPa. Svou spolupráci s UPa hodnotí veskrze kladně. Specifikem pro studenty s SVP může v některých případech být složitější adaptace, výskyt obtíží různého rázu při studiu, nedostatek financí a z těchto oblastí plynoucí potřeba různých forem podpory. Hodnocení těchto oblastí u jednotlivých respondentů vykazovalo rozdíly, závěr tudíž nelze zobecnit. Důvodem rozdílných výpovědí, mohou být odlišné projevy tělesného postižení u jednotlivých respondentů. Na odlišnost forem a symptomů tělesného postižení upozorňuje také Vítková v odborné literatuře (Vítková, 2016). V závislosti na této skutečnost se liší také funkční dopad každého studenta s SVP na vysokoškolské studium.

Formy podpory nabízené studentům s SVP během studia opět korespondují s teoretickou částí práce. Zde se nabízí doporučení – bez toho, aby student dal najevo své potřeby a potíže, nelze pracovat na jejich uspokojení a odstranění, či zmírnění. Zaměstnanci mohou být těmito výsledky utvrzeni v důležitosti zohledňování individuality studentů.

Z výzkumu vyplynulo několik konkrétních podnětů k zlepšení podmínek studia studentů s SVP na UPa, která se převážně týkají přístupnosti prostředí:

- Informovanost zaměstnanců UPa pracujících se studenty s SVP o problematice SVP
- Propracovanější bezbariérovost – zohlednit potřeby studenta s holemi, na vozíku, na vozíku s asistentem – pozor na velké rozdíly
- Bezbariérové exkurze
- Dveře na kolejích na fotobuňku

ZÁVĚR

Diplomová práce se soustředila na velmi diskutované téma dnešní doby a zaměřila se na inkluzi v terciálním vzdělávání. Práce byla rozdělena na teoretickou a praktickou část. Přičemž teoretická část byla rozčleněna do 5 základních kapitol, jejichž úkolem bylo uvést čtenáře do problematiky zdravotního postižení, inkluze a jejího legislativního pojetí.

Volný přechod mezi teoretickou a empirickou částí práce zajistila metaanalýza výzkumů věnujících se této problematice.

Hlavním cílem praktické části bylo zjistit a popsat současné možnosti studia studentů s SVP na UPa . Z tohoto cíle byly odvozeny celkem tři cíle dílčí, které byly výzkumem naplněny. Došlo ke zmapování a popsání dostupných dokumentů deklarujících možnosti studia studentů. Prostřednictvím zvolených metod sběru dat bylo dosaženo také dalších dvou cílů. Bylo zjištěno, jak vidí možnosti studia studentů s SVP zaměstnanci Centra Alma a také bylo vyzkoumáno, jak probíhá spolupráce mezi studentem s SVP a UPa.

Respondenti pro výzkum byli rozděleni do 2 skupin. Jednu skupinu tvořili zaměstnanci Centra Alma a druhá skupina byla zastoupena studenty s SVP, konkrétně studenty s DMO. Na základě zvoleného kvalitativního výzkumu, byly využity adekvátní metody sběru dat. Byly využity hloubkové, polostrukturované rozhovory. Rozhovory byly zaznamenávány na nahrávací zařízení, následně proběhl jejich doslovný přepis a kódování. Z rozhovorů s oběma skupinami vyplynulo, že respondenti z řad studentů vědí o možných formách podpory, tak jak je popsali zaměstnanci Centra Alma. Avšak odpovědi na jednotlivé oblasti se mnohdy výrazně lišily. Z výzkumu vyplývá, že je potřeba dbát na individualitu každého studenta. Pro úspěšné studium studenta s SVP je nezbytné, aby se sám s důvěrou obrátil na specializované pracoviště Centra Alma.

Závěry z výzkumu studentů nelze zevšeobecnit. Přestože mají všichni respondenti stejné postižení, u každého jedince má však toto postižení jiný dopad na studium.

Z výzkumu vyvstala konkrétní doporučení pro praxi. S problematikou studentů s SVP by měli být seznámeni všichni zaměstnanci, kteří s touto skupinou studentů pracují. Toto doporučení pro budoucnost je ve shodě s doporučením z metaanalýzy. Univerzita by se měla snažit o propracovanější bezbariérovost univerzitního prostředí, z důvodu odlišných potřeb jednotlivých studentů s DMO. Netýká se to pouze budov univerzitního kampusu, ale také přístupnosti exkurzí.

Dle mého názoru Univerzita Pardubice vychází studentům s SVP vstříc, což bylo patrné také z výzkumu. Za vhodné bych považovala vést diskuzi se studenty a zaměstnanci o problematice studentů s SVP, například v rámci různých workshopů a setkání. Věřím, že vzhledem ke stále narůstajícímu počtu studentů s SVP bude Univerzita Pardubice v jejich podpoře pokračovat.

POUŽITÁ LITERATURA

1. FINKOVÁ, Dita a Jiří LANGER. Determinanty inkluze osob se zdravotním postižením. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4303-4.
2. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.
3. HÁJKOVÁ, Vanda a Iva STRNADOVÁ. *Inkluzivní vzdělávání: [teorie a praxe]*. Praha: Grada, 2010. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3070-7.
4. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
5. KRAUS, Josef. *Dětská mozková obrna*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-1018-8.
6. KRHUTOVA, Lenka. *Kvalita v systému terciárního vzdělávání v kontextu zdravotního postižení.* Praha 2011. Individuální projekt národní Zajišťování a hodnocení kvality v systému terciárního vzdělávání. Registrační číslo projektu: CZ.1.07/4.1.00/22.0001
7. KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, Lea, ed. *Vysokoškolské studium se zajištěním speciálněpedagogických potřeb*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-141-6.
8. LECHTA, Viktor, ed. *Inkluzivní pedagogika*. Přeložil Tereza HUBÁČKOVÁ. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1123-5.
9. MACHOVÁ, Jitka. *Výchova ke zdraví*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika. ISBN 978-80-271-0993-7(pdf)
10. Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví: MKF. Přeložil Jan PFEIFFER, přeložil Olga ŠVESTKOVÁ. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1587-2.
11. MICHALÍK, Jan. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-859-3.
12. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
13. MONATOVÁ, Lili. *Pedagogika speciální: [určeno pro posluchače fakulty pedagogické]*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1009-6.
14. NOVOSAD, Libor. Tělesné postižení jako fenomén i životní realita: diskursivní pohledy na tělo, tělesnost, pohyb, člověka a tělesné postižení. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-873-9.
15. PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-198-0.
16. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

17. SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1733-3. 97-107

18. ŠÁMALOVÁ, Kateřina. *Šance na dosažení vysokoškolského vzdělání v populaci osob se zdravotním postižením*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3469-2.

19. ŠÁNDOROVÁ, Zdenka a Pavel JIRAVA. *Historie, současnost a perspektivy rané péče v Pardubickém kraji.* Speciální pedagogika. 2015, 25(2): 177-186. ISSN 1211-2720.

20. ŠÁNDOROVÁ, Zdenka. Raná péče v referenčním poli speciální pedagogiky a sociálních služeb. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2017. ISBN 978-80-7560-054-7. Monografie. Univerzita Pardubice.

21. ŠÁNDOROVÁ, Zdenka, Ivana ŠVECOVÁ a Lenka MILBACHROVÁ. Projekt - Univerzita Pardubice a kampus bez bariér - jako nástroj realizace zpřístupnění vysokoškolského studia studentům se speciálními vzdělávacími potřebami. *In: POSPÍŠILOVÁ, Iveta (ed.). Sborník příspěvků ze VII. ročníku mezinárodní konference "Vysokoškolské studium bez bariér", konané ve dnech 21. - 22. 9. 2012.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013, s. 5-9. ISBN 978-80-7372-959-2.

22. ŠÁNDOROVÁ, Zdenka. Inkluzivní aktivity ve prospěch studentů se SVP na UPa v akademickém roce 2013-2014. In: POSPÍŠILOVÁ, Iveta (ed.). *"Vysokoškolské studium bez bariér": sborník příspěvků z IX. ročníku mezinárodní konference zaměřené na trendy ve zpřístupňování studia na vysokých školách lidem se zdravotním postižením a specifickými potřebami, konané 25. – 26. 9. 2014, s.* 45-53. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2014, s. 45-53. ISBN 978-80-7494-169-6.

23. ŠÁNDOROVÁ, Zdenka. Čtyřleté praktické zkušenosti v oblasti vzdělávání a podpory studentů se specifickými potřebami na Univerzitě Pardubice. *In: POSPÍŠILOVÁ, Iveta (ed.). Sborník příspěvků e X ročníku mezinárodní konference "Vysokoškolské studium bez bariér", konané ve dnech 17.-18. 9. 2015.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2015, s. 73-82 ISBN 978-80-7494-228-0.

24. ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

25. VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.

26. VÍTKOVÁ, Marie. *Somatopedické aspekty*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-134-0. 11-66

Legislativní dokumenty

27. 465/2004 Sb. Zákon o zaměstnanosti

28. Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách

29. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

30. Listina základních práv a svobod

31. Listina základních práv Evropské unie

32. Metodický pokyn k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami in Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2018

33. *Národní plán vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2010-2014*: schválený usnesením vlády České republiky ze dne 29. března 2010 č. 253. Praha: Úřad vlády České republiky, sekretariát Vládního výboru pro zdravotně postižené občany, 2010. ISBN 978-80-7440-024-7.

34. Směrnice č. 3/2013: Podpora uchazečům a studentům se specifickými vzdělávacími potřebami na Univerzitě Pardubice. In: . Univerzita Pardubice, 2013.

35. Směrnice č. 7/2014: Metodický pokyn k podpoře a vyrovnávání podmínek při přijímacím řízení a studiu uchazečů/studentů se speciálními vzdělávacími potřebami na Univerzitě Pardubice. In: . Univerzita Pardubice, 2014. Dostupné také z: https://www.upce.cz/metodicky-pokyn

Internetové zdroje

36. Alevia, s.r.o. Analýza současné situace studentů se specifickými nároky na vysokých školách [online]. 2010 [cit. 2019-06-23]. Dostupné z http://www.msmt.cz/file/14467/download/ Alevia, s.r.o. *Analýza současné situace studentů se specifickými nároky na vysokých školách* [online]. 2010 [cit. 2019-06-23]. Dostupné z http://www.msmt.cz/file/14467/download/

37. AP3SP. Stanovy asociace In: AP3SP. *Veřejné dokumenty* [online]. Brno, 2013, 26. listopadu, s. 6 [cit. 2018-08-16]. Dostupné z: http://www.ap3sp.cz/public.php

38. IDnes.cz. Demotivace a mrhání penězi, tepal Klaus školství. Podle Růžičky chybí vize. In: *iDNES.cz* [online]. 4. září 2017 [cit. 2019-05-30]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/rozstrel-diskuze-vaclav-klaus-mladsi-jiri-ruzicka-skolstvi-volby.A170828_160004_domaci_nub

39. KARTOUS, Bohumil. *Skandinávské zkušenosti s inkluzivním vzděláváním* [online]. Praha: EDUin, 2015 [cit. 2019-05-27]. ISBN 978-80-260-9310-7.

40. KARTOUS, Bohumil. Mladá fronta Dnes: Kritika inkluze velí – zpátky na stromy!. In: *Informační centrum o vzdělávání* [online]. 3. března 2019 [cit. 2019-05-30].Dostupné z: https://www.eduin.cz/clanky/mlada-fornta-dnes-kritika-inkluze-veli-zpatky-na-stromy/

41. Rovný přístup ke vzdělání – součást vyrovnávání příležito*stí. Bulletin Dobré zprávy Výboru dobré vůle – Nadace Olgy Havlové [*online]. 3. září 2009, , 2 [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: https://www.vdv.cz/clanky/dobre-zpravy/c-3-2009-zari/

42. Schools. Special educational needs and disability code of practice: 0 to 25 years: Statutory guidance for organisations which work with and support children and young people who have special educational needs or disabilities [online]. 2015, s. 91-109 [cit. 2019-06-06]. Dostupné z:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/398815/SEND_Code_of_Practice_January_2015.pdf

43. Tisková zpráva: Jaké jsou skutečné postoje veřejnosti k inkluzi?. In: *Informační centrum o vzdělávání* [online]. 23. března 2017 [cit. 2019-05-30]. Dostupné z: https://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-jake-jsou-skutecne-postoje-verejnosti-k-inkluzi/
44. Výběrové šetření zdravotně postižených osob - 2013. In: Český statistický úřad [online]. 30. 2014 [cit. 2019-05-30]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/vyberove-setreni-zdravotne-postizenych-osob-2013-qacmwuvwsb
45. ZÁHOŘOVÁ, Renata a Petr KALA. *Inkluzivní vzdělávání ve vybraných evropských státech: Srovnávací studie č. 5.366* [online]. Vydavatel: Kancelář Poslanecké sněmovny, 2016 [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – *Přehled realizovaných podpůrných a poradenských činností* 74

Příloha č. 2 – *Počet studentů se specifickými potřebami na Univerzitě Pardubice, od roku 2012* 78

Příloha č. 3 – *Studenti s postižením dolních končetin (C1) – přehled specifických potřeb a servisních a organizačních opatření* 80

Příloha č. 4 – *Studenti s postižením horních končetin C2 – přehled specifických potřeb a servisních a organizačních opatření* 81

Příloha č. 5 – *Kvantifikace zvýšených nákladů na studium SSP pro jednotlivé kategorie studentů* 82

Příloha č. 6 – *Otázka pro rozhovory – Studenti s SVP – konkrétně DMO* 88

Příloha č. 7 – *Otázky pro rozhovory se zaměstnanci* 90

Příloha č. 1 – ***Přehled realizovaných podpůrných a poradenských činností***

Psychologické poradenství a podpora

Adaptace na vysokoškolské studium	studijně informační poradenství podpora přechodu ze středoškolské na vysokoškolskou formu studia (obtížná adaptace na VŠ studium) konzultace při volbě programu, oboru a formy studia sociální adaptace rozvíjení studijních dovedností i kompetencí
Diagnostika	studijní obtíže rozumové schopností osobnostní emocionální psychické obtíže
Podpora studia	rozvíjení studijních dovedností i kompetencí sociální adaptace
Psychická podpora	řešení osobnostních a vztahových situací sociální adaptace
Vztahové problémy	osobní partnerské rodinné pracovní (u dálkově studujících)
Řešení problémových situací	studijní neúspěchy zvládání stresových situací a prokrastinace sociální adaptace sexuální orientace tréma závislosti šikana
Pracovní uplatnění	vhodnost pracovního uplatnění
Terapie	rogerovská psychoterapie a poradenství

	analytická na proces orientovaná psychoterapie a poradenství podpůrná psychoterapie při psychosomatických obtížích
Nácviky	skupinová sezení pro rozvoj osobnostních kompetencí skupinový výcvik v komunikativních dovednostech koncentrace psychohygieny relaxace při studiu skupiny osobnostního růstu
Supervize	týmová a individuální supervize studentů týmová a individuální supervize akademických a dalších pracovníků UPa;
Jiné	další odborná péče dle individuální potřeby studenta, spolupráce nebo předání do péče jiného člena interdisciplinárního týmu

Zdroj: Šándorová, Jihlava 2015

Sociální poradenství a podpora

Základní sociální poradenství	jednání s institucemi, ve výjimečných případech doprovod na jednání sepisování různých žádostí či odvolání
Odborné sociální poradenství	tíživé životní situaci vyřizování invalidních důchodů či vyřizování statutu osoby zdravotně znevýhodněné vyřizování sociálních dávek různého typu finanční a sociálně-správní orientovanosti studentů; řešení nepříznivé sociální situace (vyřizování různých žádostí a odvolání) řešení dluhové, bytové a pracovně právní problematiky
Řešení nepříznivé sociální situace	zpracování různých žádostí a odvolání dluhy

	bytová problematika pracovně právní problematika
Využití následných služeb	využití nabídky dalších služeb v regionu (sociální služby, právník, zdravotnická zařízení apod.) kontakty na sociální služby, zdravotně-sociální péče možnosti získání, příp. oprav kompenzačních pomůcek v regionu;
Jiné	další související sociální aktivity dle potřeby studentů fundraisingové poradenství pro studenty s ZP a SVP spolupráce s nadacemi další odborná péče dle individuální potřeby studenta, spolupráce nebo předání do péče jiného člena interdisciplinárního týmu

Zdroj: Šándorová, Jihlava 2015

Speciálně pedagogické poradenství a podpora

Diagnostika	specifické poruchy učení
Specifická podpora	alternativní řešení specifických situací kompenzace překážek, které souvisejí se studentovým postižením a omezují tak jeho výkonnost komunikace mobilita smyslové vnímání práce s texty
Konzultace	zdravotní problémy či omezení komplikujících studium další individuální speciální vzdělávací potřeby
Kontakty	síť návazných služeb sociální služby, zdravotně-sociální péče volnočasové aktivity pro osoby s postižením získání, příp. opravy kompenzačních pomůcek v regionu

Technický inženýring	rehabilitační, reedukační, kompenzační a protetické pomůcky
Podpora fyzické kondice	masáže aktivní spolupráce s katedrou tělesné výchovy (alternativní sporty)
Jiné	zprostředkování návazných služeb pro studenty se SVP fundraisingové poradenství pro studenty se zdravotním postižením spolupráci s nadacemi další odborná péče dle individuální potřeby studenta spolupráce nebo předání do péče jiného člena interdisciplinárního týmu

Zdroj: Šándorová, Jihlava, 2015

Kariérní poradenství

Konzultace	pracovní problematika vhodnost výběru studijního oboru
Příprava na pohovor	psaní životopisu psaní motivačního dopisu
Assessment centrum	vyzkoušení si nanečisto pracovního pohovoru či některých dalších úkolů

Zdroj: Šándorová, Jihlava 2015

Příloha č. 2 – ***Počet studentů se specifickými potřebami na Univerzitě Pardubice, od roku 2012*** **(dle Pravidel pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám, MŠMT)**

Typ postižení studenta	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019
[A1] Uživatel zraku	1	2	2	4	5	3	3
[A2] Uživatel hmatu/hlasu	1	1	1	1	-	0	0
[B1] Uživatel verbálního jazyka/od 3 2016 mluveného jazyka	1	1	2	6	8	7	7
[B2] Uživatel znakového jazyka	0	0	1	-	-	0	0
[C1] s postižením dolních končetin	2	2	1	7	8	10	13
[C2] s postižením horních končetin	2	2	2	8	10	11	14
[D] se specifickými poruchami učení	1	7	14	21	27	31	34
[E] s poruchou autistického spektra	2	8	8	3	5	3	5
[F] s jinou psychickou poruchou (včetně neautistických neurovývojových poruch) nebo s chronickým somatickým onemocněním Od roku 2017 s jinými obtížemi (část 2, čl. 3, odst. 9)				6	9	7	13
Počet studentů se SP v roce celkem:	9	22	27	41	55	54	68

	Celkem evidováno 9 studentů, z toho 1 student s kombinovaným postižením C1C2. Celkem evidováno 10 postižení.	Celkem evidováno 22 studentů, z toho 2 studenti s kombinovaným postižením C1C2 Celkem evidováno 24 postižení.	Evidováno 27 studentů se SP, z toho 2 studenti s kombinovaným postižením a jsou zařazeni do více kategorií. Celkem je tedy registrováno 31 typů postižení. Celkem evidováno 27 studentů, z toho 2 studenti s kombinovanými postiženími a jsou zařazeni do 2 kategorií typu postižení (C1-C2 a D-E)	Evidováno 41 studentů se SP, z toho 11 studentů s kombinovaným postižením a jsou zařazeni do více kategorií. Celkem je tedy registrováno 56 typů postižení. Celkem evidováno 41 studentů, z toho 11 studentů s kombinovanými postiženími a jsou zařazeni do více kategorií (kombinace: C1-C2; D-C1-C2; A1-B1; D-E-F; C1-C2; D-C1-C2; C1-C2; A1-C1-C2; B1-F; C1-C2; C2-D).	Evidováno 55 studentů se SP, z toho 13 studentů je s kombinovaným postižením a jsou zařazeni do více kategorií. Celkem je tedy registrováno 72 typů postižení. "Univerzita má 55 fyzických studentů se SP, z toho 13 studentů s kombinovaným postižením, celkem je tedy registrováno 72 postižení: - 1 student A1, C1, C2 - 1 student A1, F - 1 student B1, C2 - 5 studentů C1, C2 - 1 student C1, C2, D - 1 student C1, C2, F - 2 studenti D, F - 1 student D, E, F"	Evidováno 54 fyzických studentů se SP, z toho 13 studentů s kombinovaným postižením, celkem je registrováno 72 postižení; kombinace: A1, F 1x C1, C2, F 1x D, E, F 1x C1, C2 6x C1, C2, D 2x A1, C1, C2 1x B1, C2 1x	Univerzita má 68 fyzických studentů se SP, z toho 17 studentů s kombinovaným postižením, celkem je tedy evidováno 89 postižení. C1, C2 9x D, F 2x A1, F 1x C1, D 1x C1, C2, F 1x D, E, F 1x A1, C1, C2 1x C1, C2, D 1x

Někteří studenti mají kombinaci i tří typů znevýhodnění, například zrak/horní/dolní končetiny, SPU/autismu/psychická porucha.

Od roku 2015 jsou rozšířeny kategorie postižení studenta o typ [F]

Příloha č. 3 – ***Studenti s postižením dolních končetin (C1) – přehled specifických potřeb a servisních a organizačních opatření***

		Zpřístupnění mluveného slova	Prodloužený čas	Texty ve formátu EED	Texty ve formátu NED	Materiály ve formátu EED	Materiály ve formátu NED	Studijní asistence	Pedagogická intervence	Osobní asistence	Orientace v prostoru
Specifické potřeby při sociální a mluvní komunikaci	Specifické potřeby										
	Servisní a organizační opatření										
Specifické potřeby při práci s psaným textem	Specifické potřeby										
	Servisní a organizační opatření										
Specifické potřeby při práci se symbolikou a grafikou	Specifické potřeby										
	Servisní a organizační opatření										
Specifické potřeby při práci s technologiemi, příp. fyzickým materiálem při studiu a ve výuce	Specifické potřeby								X		
	Servisní a organizační opatření								Individuální výuka		
Ostatní potřeby související s postižením	Specifické potřeby									X	X
	Servisní a organizační opatření									Osobní asistence	Prostorová orientace

Příloha č. 4 – ***Studenti s postižením horních končetin C2 – přehled specifických potřeb a servisních a organizačních opatření***

		Zpřístupnění mluveného slova	Prodloužený čas	Texty ve formátu EED	Texty ve formátu NED	Materiály ve formátu EED	Materiály ve formátu NED	Studijní asistence	Pedagogická intervence	Osobní asistence	Orientace v prostoru
Specifické potřeby při sociální a mluvní komunikaci	Specifické potřeby	X									
	Servisní a organizační opatření	Zapisovatelský a přepisovatelský servis									
Specifické potřeby při práci s psaným textem	Specifické potřeby		X	X	X						
	Servisní a organizační opatření		Časová kompenzace	Zpracování studijní literatury	Zpracování studijní literatury						
Specifické potřeby při práci se symbolikou a grafikou	Specifické potřeby		X			X	X				
	Servisní a organizační opatření		Časová kompenzace			Zpracování studijní literatury	Zpracování studijní literatury				
Specifické potřeby při práci s technologiemi, příp. fyzickým materiálem při studiu a ve výuce	Specifické potřeby		X					X	X		
	Servisní a organizační opatření		Časová kompenzace					Studijní asistence	Individuální výuka		
Ostatní potřeby související s postižením	Specifické potřeby									X	
	Servisní a organizační opatření									Osobní asistence	

Příloha č. 5 – ***Kvantifikace zvýšených nákladů na studium SSP pro jednotlivé kategorie studentů***

Č. j.: MSMT-1251/2018-2

Část 3
Kvantifikace zvýšených nákladů na studium SSP pro jednotlivé kategorie studentů

Kategorie studentů	Částka zvýšených nákladů (v Kč)	Koeficient 0,7	Koeficient 1	Koeficient 1,5
[A1] Uživatel zraku	70 000	Filologie (9) Filozofie, religionistika a teologie (10) Neučitelská pedagogika (19) Politické vědy (20) Právo (22) Sociologie (25) Učitelství (30) Vědy o umění a kultuře (32)	Ekonomické obory (5) Lesnictví a dřevařství (16) Sociální práce (24) Tělesná výchova a sport; kinantropologie (28) Umění (31)	Architektura a urbanismus (1) Bezpečnostní obory (2) Biologie, ekologie a životní prostředí (3) Doprava (4) Elektrotechnika (6) Energetika (7) Farmacie (8) Fyzika (11) Historické vědy (12) Chemie (13) Informatika (14) Kybernetika (15) Matematika (17) Mediální a komunikační studia (18) Potravinářství (21) Psychologie (23) Stavebnictví (26) Strojírenství, technologie a materiály (27) Těžba a zpracování nerostných surovin (29) Vědy o zemi (33) Veterinární lékařství, veterinární hygiena (34) Všeobecné lékařství a zubní lékařství (35) Zdravotnické obory (36) Zemědělství (37)

Kategorie studentů	Částka zvýšených nákladů (v Kč)	Koeficient 0,7	Koeficient 1	Koeficient 1,5
[A2] Uživatel hmatu/hlasu	95 000	Filologie (9) Filozofie, religionistika a teologie (10) Politické vědy (20) Právo (22) Učitelství (30)	Ekonomické obory (5) Historické vědy (12) Lesnictví a dřevařství (16) Neučitelská pedagogika (19) Sociální práce (24) Sociologie (25) Tělesná výchova a sport; kinantropologie (28) Umění (31) Vědy o umění a kultuře (32)	Architektura a urbanismus (1) Bezpečnostní obory (2) Biologie, ekologie a životní prostředí (3) Doprava (4) Elektrotechnika (6) Energetika (7) Farmacie (8) Fyzika (11) Chemie (13) Informatika (14) Kybernetika (15) Matematika (17) Mediální a komunikační studia (18) Potravinářství (21) Psychologie (23) Stavebnictví (26) Strojírenství, technologie a materiály (27) Těžba a zpracování nerostných surovin (29) Vědy o zemi (33) Veterinární lékařství, veterinární hygiena (34) Všeobecné lékařství a zubní lékařství (35) Zdravotnické obory (36) Zemědělství (37)

Kategorie studentů	Částka zvýšených nákladů (v Kč)	Koeficient 0,7	Koeficient 1	Koeficient 1,5
[B1] Uživatel mluveného jazyka	70 000	x	Architektura a urbanismus (1) Biologie, ekologie a životní prostředí (3) Doprava (4) Ekonomické obory (5) Elektrotechnika (6) Energetika (7) Farmacie (8) Fyzika (11) Chemie (13) Informatika (14) Kybernetika (15) Lesnictví a dřevařství (16) Matematika (17) Potravinářství (21) Stavebnictví (26) Strojírenství, technologie a materiály (27) Tělesná výchova a sport; kinantropologie (28) Těžba a zpracování nerostných surovin (29) Umění (31) Vědy o zemi (33) Zemědělství (37)	Bezpečnostní obory (2) Filologie (9) Filozofie, religionistika a teologie (10) Historické vědy (12) Mediální a komunikační studia (18) Neučitelská pedagogika (19) Politické vědy (20) Právo (22) Psychologie (23) Sociální práce (24) Sociologie (25) Učitelství (30) Vědy o umění a kultuře (32) Veterinární lékařství, veterinární hygiena (34) Všeobecné lékařství a zubní lékařství (35) Zdravotnické obory (36)

Kategorie studentů	Částka zvýšených nákladů (v Kč)	Koeficient 0,7	Koeficient 1	Koeficient 1,5
[B2] Uživatel znakového jazyka	150 000	x	Architektura a urbanismus (1) Biologie, ekologie a životní prostředí (3) Doprava (4) Ekonomické obory (5) Elektrotechnika (6) Energetika (7) Farmacie (8) Fyzika (11) Chemie (13) Informatika (14) Kybernetika (15) Lesnictví a dřevařství (16) Matematika (17) Potravinářství (21) Stavebnictví (26) Strojírenství, technologie a materiály (27) Tělesná výchova a sport; kinantropologie (28) Těžba a zpracování nerostných surovin (29) Umění (31) Vědy o zemi (33) Zemědělství (37)	Bezpečnostní obory (2) Filologie (9) Filozofie, religionistika a teologie (10) Historické vědy (12) Mediální a komunikační studia (18) Neučitelská pedagogika (19) Politické vědy (20) Právo (22) Psychologie (23) Sociální práce (24) Sociologie (25) Učitelství (30) Vědy o umění a kultuře (32) Veterinární lékařství, veterinární hygiena (34) Všeobecné lékařství a zubní lékařství (35) Zdravotnické obory (36)

Kategorie studentů	Částka zvýšených nákladů (v Kč)	Koeficient 0,7	Koeficient 1	Koeficient 1,5
[C1] s postižením dolních končetin	50 000	Ekonomické obory (5) Filologie (9) Filozofie, religionistika a teologie (10) Historické vědy (12) Informatika (14) Kybernetika (15) Matematika (17) Politické vědy (20) Vědy o umění a kultuře (32)	Biologie, ekologie a životní prostředí (3) Elektrotechnika (6) Farmacie (8) Fyzika (11) Chemie (13) Mediální a komunikační studia (18) Neučitelská pedagogika (19) Právo (22) Psychologie (23) Sociální práce (24) Sociologie (25) Učitelství (30) Umění (31)	Architektura a urbanismus (1) Bezpečnostní obory (2) Doprava (4) Energetika (7) Lesnictví a dřevařství (16) Potravinářství (21) Stavebnictví (26) Strojírenství, technologie a materiály (27) Tělesná výchova a sport; kinantropologie (28) Těžba a zpracování nerostných surovin (29) Vědy o zemi (33) Veterinární lékařství, veterinární hygiena (34) Všeobecné lékařství a zubní lékařství (35) Zdravotnické obory (36) Zemědělství (37)

Kategorie studentů	Částka zvýšených nákladů (v Kč)	Koeficient 0,7	Koeficient 1	Koeficient 1,5
[C2] s postižením horních končetin	110 000	Filozofie, religionistika a teologie (10)	Biologie, ekologie a životní prostředí (3) Ekonomické obory (5) Filologie (9) Historické vědy (12) Informatika (14) Kybernetika (15) Matematika (17) Mediální a komunikační studia (18) Neučitelská pedagogika (19) Politické vědy (20) Právo (22) Psychologie (23) Sociální práce (24) Sociologie (25) Učitelství (30) Umění (31) Vědy o umění a kultuře (32)	Architektura a urbanismus (1) Bezpečnostní obory (2) Doprava (4) Elektrotechnika (6) Energetika (7) Farmacie (8) Fyzika (11) Chemie (13) Lesnictví a dřevařství (16) Potravinářství (21) Stavebnictví (26) Strojírenství, technologie a materiály (27) Tělesná výchova a sport; kinantropologie (28) Těžba a zpracování nerostných surovin (29) Vědy o zemi (33) Veterinární lékařství, veterinární hygiena (34) Všeobecné lékařství a zubní lékařství (35) Zdravotnické obory (36) Zemědělství (37)
[D] se specifickými poruchami učení	20 000	x	vše	x
[E] s poruchou autistického spektra	50 000	x	vše	x
[F] s jinými obtížemi uvedenými v části 2, čl. 3, odst. 9	9 000	x	vše	x

Příloha č. 6 – ***Otázka pro rozhovory – Studenti s SVP – konkrétně DMO***

Pohlaví

Kolik je Vám let?

Jak dlouho studujete na UPa?

Jakou fakultu studujete?

Proč jste si vybrali studium na UPa?

Jakou formu DMO máte?

- Jakým způsobem jste se dozvěděli o možnosti studiu na UPa?
- Jak jste zjišťovali potřebné informace?
- Věděli jste, na koho se můžete obrátit v případ dotazu?
- Věděli jste, kdo Vám podá potřebné informace?
- Co pro Vás bylo důležité?
- Jaké specifické potřeby jste si uvědomovali v souvislosti s možným studiem?
- Jaká servisní a organizační opatření Vám byla nabídnuta?
- Jak probíhaly přijímací zkoušky?
- Co bylo potřeba zajistit?
- Kdo Vám podal potřebné informace?
- Jaká servisní opatření a kompenzační pomůcky jste v souvislosti s příjímacími zkouškami využívali?
- Jak probíhala adaptace na začátku studia?
- Jaká byla spolupráce mezi Vámi akademickými pracovníky?
- Jakým způsobem proběhla informovanost kolektivu o vašich potřebách během studia?
- S jakými obtížemi jste se setkali na začátku a v průběhu studia?
- S kým ze zaměstnanců můžete řešit případné problémy?
- Jakým způsobem řešíte finance v souvislosti se studiem? Podporuje Vás univerzita?
- Jaká forma podpory je pro Vás důležitá? Jakým způsobem jste využili nebo využíváte podporu, kterou studentům nabízí Centrum Alma. Jakým způsobem jste využili nebo využíváte Akademické poradny, která nabízí možnost sociální podpory (Psycholog, psychoterapeut, krizový intervent, sociální poradenství).

- Co Vás příjemně překvapilo v souvislosti se studiem?
- Využíváte podporu, kterou studentům nabízí Centrum Alma?
- V jakých souvislostech využíváte servisní opatření vzhledem k Vašim specifickým potřebám?

  Specifická potřeba: Zpřístupnění mluveného slova, Prodloužený čas, Texty ve formátu EED, Texty ve formátu NED, Materiály ve formátu EED, Materiály ve formátu NED, Studijní asistence, Pedagogická intervence, Osobní asistence, Orientace v prostoru (co z toho využíváte)

  Servisní a organizační opatřeni: Zapisovatelský a přepisovatelský servis, Časová kompetence, Studijní asistence, Individuální výuka, Osobní asistence (co z toho využíváte).
- V čem Vám pomáhá možnost využití relaxační místnosti?
- Je něco, co Vám na Univerzitě chybí v souvislosti s Vaším handicapem? Co byste uvítali?
- Chcete k celému rozhovoru ještě něco dodat?

Příloha č. 7 – *Otázky pro rozhovory se zaměstnanci*

Pohlaví

Jaká je Vaše pozice v centru ALMA A jak dlouho v centru působíte?

Jaké možnosti UPa studentům s tělesným postižením nabízí?

- Na koho se mohou obrátit v případě zájmu o studium?
- Kdo jim podá potřebné informace?
- Jaké formy podpory UPa realizuje?
- Jaká je Vaše role v celém procesu před přijetím studenta s SvP až po jeho studium na Univerzitě?
- V jakém případě se na vás studenti obracejí před nástupem a během studia?
- Co je Vašim úkolem?
- Potýkáte se v souvislosti se studiem studentů s tělesným postižením s nějakými zásadními problémy? Pokud ano, tak s jakými?
- Dostáváte od studentů pozitivní zpětnou vazbu na studium nebo servisní opatření? Pokud ano, můžete říct jakou?